

TESTI E MONUMENTI

PHILODEMI DE MORTE IV COL. IV-IX *

PAP. HERC. 1050

Ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων μόλις τελειωθεῖσιν ὁ καρπὸς ἔρχεται, ἐπὶ δὲ φιλοσοφίας συντρέχει τῇ γνώσει τὸ τερπνόν· οὐ γὰρ μετὰ μάθησιν ἀπόλαυσις, ἀλλὰ ἅμα μάθησις καὶ ἀπόλαυσις.

SV 27 = Metrod., fr. 47 K. = Epic., fr. 4 D.

<p>IV (3. C. a. O, V fr. N)</p>	<p>..... εἶτε</p> <p>..... δυνατόν ἀν[τί]ηψίν τιν' ἐκ- πνέον]τι γίνεσθαι λέγετα[ι] καθά[περ] καὶ δυνατόν ὑπάρχε[ι]ν εἶδωλ' [εἰς- κρί]νασθαι καθ' οὓς ἀπο[δί]δωσι [πό-</p>
---	---

* Col. I-III iam edidi in « Rend. Acc. Archeol. Lettere e B. Arti », Napoli, 1953 [1954]. p. 119 sqq., col. XXXVII-XXXIX in « La Parola del Passato », XLIV, 1955, p. 357 sqq. Haec compendia adhibui: P = PHerc. 1050; O = Apographon Oxoniense (1806); N = Apographon Neapolitanum (1807); Hayter = Apographon et Latina conversio illius J. Hayter, in Oxoniensi 'Bodleian Library' servata, quorum imagine lucis ope expressa nunc primum usus sum, amico consensu moderatoris Bibliothecae Oxoniensis; Mekler = « S.-B. d. Ak. d. Wiss. zu Wien », Philos.-hist. Cl., vol. CX, n. II, 1885, p. 305 sqq. [Vindobonae, 1886]; Gomperz¹ = ap. Mekler ed. laud., passim et p. 354; Arnim = J. von A., *Philodemea*, « Rh. Mus. », XLIII, 1888, p. 360 sqq.; Bassi = D. B., *Collectio Tertia*, 1 (Mediolani, 1914), p. 19 sqq.; Schmidt = K. F. S., « Gött. gel. Anz. », 184. 1922, p. 14 sqq. (Bassi editionis censura); Kuiper = *Philodemus over den dood*, door T. K. (Amstelodami, 1925); Vo-Diels = Apographon illius H. Diels ab A. Vogliano transscriptum, qui mihi exemplar quoddam largitus est; Luschnat = G. L., *Die atomistische Eidola-Poroi-Theorie in Philodems Schrift De morte*, « Prolegomena » 2 (Romae, 1952), p. 21 sqq.; Heinze = *Lucretius De r. n. Buch III erkl.* v. R. Heinze, Lipsiae, 1897; Us. = H. U. *Epicurea* (Lipsiae, 1887); Diano (D.) = *Epicuri Ethica* ed. C. D. (Florentiae, 1946); G = M. Gigante in hac editione. — In commentario conscribendo Lexicon ined. illius Usener interdum adhibui. — Quod ad volumina Herculaneisia edenda pertinet, quae a. 1893 (*De restituendo Philodemi de rhetorica lib. II*, Rostock. Typis Academicis, p. 3) monuit Arnim, digna quae adhuc memorentur mihi videntur: « Accidit enim persaepe ut contextus supplementis restitutus a nullo nisi ab eo qui supplevit intellegatur. Itaque valde gratum facerent omnibus papyrorum editores si interpretationem vel latinam vel vernaculam adderent. Nam quae interpretari non possunt, huius modi supplementa in scriniis latere melius est ».

ρους]. ἡμεῖς μὲν οὖν τοῖς εἰρημένο[ις
 χρώ]μεθα περὶ τῶν προκειμένων· [ἐνι-
 οι δὲ] πλουσίως κατενχειροῦσι τὸν [λό-
 γον] παρατιθέντες ὅταν ἐ[κ]πνέον[τας
 10 δηλῶ]σιν ὡς μεθ' ἡδον[ῆς] τελευτῶν[τας
 καὶ] τοὺς ἐν τῷ [σ]υνου[οι]άζειν καὶ το[ύς
 ἐν] κο[ι]μήσεσιν ἢ ἐν ἀ[ρρ]ωστίαις γον[ῆν
 προ]ιμεμέ[νους] ν
 εἰδέν' αὐτοῖς εἰ ὑέων
 15 νως διατιθέν[τας]
 κα . χ ἔστιν λα[βρεῖν]
 ου

In infima col. hasce reliquias (quas ad IV pertinere verisimile,
 non certum est) *N* tantum testatur: -εομεν μετ- παρασ- | -ντε-υ- |
 -κ εἰπεῖν α- καὶ δον - | ε κατὰ νόσον α- οθε (οθεν *P*) - | -καὶ - νας
 ἐ[κ]λεγεισ - | -απροσφορ - | - - - | - - - | . Quas ante reliquias
 Bassi alias dispexit: -ς ὡσπερ α- | -τι - εἰ - καὶ - | - - - | . Pars
 dextera inferior eiusdem col. has reliquias exhibet, a Bassi editas:
 - εἰ - | - μᾶλλον - | - τας - | - εἰ - | .

2 ἀν[τιληψιν] Vo Diels, τιν' spatii causa G 2 sq. ἐκπνέον[τι] Vo^l
 Diels 3 καθά[περ] Mekler, καὶ Vo Diels 4 sq. ὑπάρχε[ι]ν et ἀπο[δ:]δωσ'
 Mekler, reliqua Vo Diels qui [εἰσκρι]νασθαι scripserunt et l. 5 extr. [πόρους
 (τρόπους? Luschnat, sed frustra) 6 sq. εἰρημένο[ις | χρώ]μεθα Mekler,
 χρώ]μεθα Vo-Diels 7 sq. ἐν[οι δὲ] G, ἐν οἷς | πλουσίως Vo-Diels
 8 πλουσίως manifesto *O* exhibet, Schmidt perperam em. <τοῖς ἀ>λο<γίστ>ως
 8 sq. τὸν [λό]γον Schmidt ex ΤΟΛ (*O*), τὸ λ[άγνον] Vo-Diels 9 sq.
 ἐ[κ]πνέον[τας | δηλῶ]σιν G, ὀρῶ]σιν Schmidt, ἐ[κ]πνέον[τες φα]ινῶ]σιν Gom-
 perz¹, ἐ[κ]πνέον[τες ὦ]σιν Vo-Diels 10 sq. τελευτῶν[τας] Mekler, καὶ
 G, τελευτῶ[σιν | ἐν]ίοτε Schmidt, τελευτῶν[τίας φασί] | τοὺς Vo-Diels
 11 [σ]υνου[οι]άζειν Mekler 11 sq. το[ύς | ἐν] κο[ι]μήσεσιν ἢ G, τὸ | [νο-
 σο]κομ[εῖσθαι] Schmidt, τὸ [φυσί]κομ [πάθος τῶν Vo-Diels 12 ἐ]ν ἀ[ρρ]ω-
 στίαις Gomperz¹ 12 sq. γον[ῆν | προ]ιμεμέ[νους] G, τὸ ν[ε]νομ[ισμέ]νον ...
 Schmidt, γόν[ον προ]ιμεμέ[νων] Vo-Diels 13 ICME ON 14 distinxit G,
 σ[πᾶν]ει ὑέων? Schmidt 15 διατιθέν[τας] fortasse G, ἀ[πό]νως διατίθεν[ται]?
 Schmidt 16 distinxerunt Vo-Diels

V
 (4. C. b O,
 Fr. 3 N)

. . . οἰσ. ὦν καὶ δι' ἀκῶν καὶ [διὰ φαρμά]-
 κων ἀπόνως ἀμαυρουμέν[ους ἢ τ]ὸ ζῆν
 μετὰ τὰς εὐωχίας ἐν τοῖς ὑλ[ν]οῖς κατ[α]-
 προῖεμ[έ]νους, καὶ τοὺς ἐν ταῖς οὐ κε-
 5 ν]αῖς ἐ.ι εἰσιν ἀναισθητοῦντα<ς> καὶ
 ἀν . . . φέροντας. ἀλλὰ . . ερίας
 . . . τοια[ύ]τ' ἐγέτωσαν ο πων
 . . . ταῖς [δ' ἐ]πιχειρήσεσιν [ἔ]πιμεν

- 10 ωο . . . εν γάρ κοινῶς ει ου . .
 των ειρημένων κ δε . αι
 ς ἀλγηδόνοσ πολλ[ῆσ π]ερί τινασ
 ἀκολουθοῦσιν . . . ενορα
 ν τὸ προφανές αι πρὸσ
 τελευτῶ]ντων
 15
 λιαν
 [ο]ὔδεισ

1 δυσ]οίσ[τ]ων Vo-Diels qui ultimam superioris col. lineam ita fuisse con.:
 τούσ τ' ἀκολάστούσ καίπερ δι' ἐρώτων 1 sq. διὰ φαρμά]κων vel καὶ [φαρ-
 μά]κων Mekler 2 ἀμαυρομέν[ουσ Mekler. οζην P ZHN O KHN N ἢ τὸ
 ζῆν Arnim 3 ὑπ[ν]οισ Vo-Diels, ὑπ[ν]οισ Mekler quem perperam secuti
 sunt omnes, Kuiper ex cerio 3 sq. κατ[α]προϊεμ[έ]νοσ Arnim, ΚΑΙ Ο Ν,
 καὶ [π]ροϊεμ[έ]νοσ Mekler 4 sq. τ[αῖσ οὐ κε ν]αῖσ ἐπ[ι]λήψ]εσιν Vo-Diels,
 ΟΥΚΕ Ρ Ο Ν, VCEΓ O ICEΠ N, τ[αῖσ] οἴκε[ί]αῖσ ἐγ[έ]ρσ]εσιν Arnim: neu-
 trum autem supplementum persuadere videtur; conicere velim ἐπ[αῖσθ]εσιν
 et verborum iocum Philodemo tribuere, sed nihil certi 5 ANAICΘΗ ΤΟΥΝ-
 ΤΑΚΑΙ Ρ Ο Ν, <ς> addidit Arnim, ἀναισθήτου ν[ύκ]τα καὶ Mekler 6 ἡμέρ]αν
 [δια]φέροντασ Mekler. [ἀνί]αν [οὐ] φέροντασ Vo-Diels qui suppl. ἀλλ' ἀ[π]ο-
 ρίασ, ΕΡΙΑC O (ΡΙΑC N) 7 τοια[ῦ]τ' Mekler. [τά] τοια[ῦ]τ' ἐχέτωσαν
 ὄ[σασ ἄν βο]ύλων [ται] Vo-Diels, sed ΠΩΝ O ΓΩΝ N 8 ταῖσ [δ' ἐ]πι-
 χειρ]εσιν [νῦν ἐ]πιμεν Vo-Diels 9 ωσ . . ἐν γάρ κοινῶσει Mekler, [ἐμά]θο-
 [μ]εν γάρ κοινῶσ ἐν[χειρ]οῦ[ν]τεσ Vo-Diels 10 τῶν ειρημένων Bassi, των
 εγρημενων Mekler ex O ΕΓΡΗΜΕΝΩΝ (ΕΙΡΗΜΕΝΩΝ N), VE. ΑΙ Ο,
 ΔΕΚΑΙ Ν. κ[αὶ γί]νε[τ]αι Vo Diels 11 [δῆλον ὡ]σ Vo-Diels, πολλ[ῆσ Ar-
 nim, π]ερί Mekler 12 [τελευτάσ] ἀκολουθούσ]ησ Arnim, ΑΚΟΛΟΥΘ-
 ΟΥCIN Ρ Ο. ΚΟΛΟΥΘΟΥCIN Ν. [καθ'] ἐν ὄρᾱ[ν Vo-Diels 13 δεῖ τούτῶ]ν
 Vo-Diels 14 τελευτῶ]ντων G 17 restituit Bassi

VI
 (6. C. c. O,
 Fr. 4 N)

- πό]νου κα[ἄ]ν ἐπ]αισθόμ[ε]-
 νοι διατελ]έσωσ[ιν], πῶσ οὐκ εἰκόσ ἐσ-
 [τι] καταστρέφοντασ ἀλγηδό-
 [σι] περιπίπτειν; οὐδὲ κα-
 5 [τ' οὐρητι]κούσ οὐ[δ]ὲ τὴν ὑγρασίαν
 [καίπερ οὐ σ]περματικὴν εὔπορον
 [ἐκκρίνεσθαι] τε καὶ σκληροῖσ συνέ-
 [πεσθαι. πάρι]σα καὶ περὶ τῶν ἀπαγ-
 [χομένων δυσ]τήνων αὐτῶν ἀρμότ-
 10 [τεται. τό γε μὴν ἀποκαρτεροῦν-
 [τάσ ποτ' αὐτοκ]ρίτωσ ἀποθνήσκειν
 [καὶ πόνοισ συ]νέχεσθαι βαρέσιν
 [περὶ βρώματ' ἢ] περὶ [πό]τούσ ἔργον
 [λέγομεν ἀποπλ]ήκτου φα[ντασί]σ]
 15 ν ντεοσ

In l. 23 m. Bassi dispexit κα, in extremis ll. 33-35 νφ., της,
 ν, in extr. l. 37 σεν

1 πό]νου dubitanter con. G 1-2 suppl. Mekler 2 sq. ἐσ[τι Mekler, ἐσ[τιν perperam Kuiper 3 μηκέτι] κατ. Schmidt, αὐτούς] Kuiper, τοὺς] Vo-Diels 3 sq. ἀλγηδό[σι Mekler, ἀλγηδό[σι Kuiper 4 τισί] Schmidt, πολλαῖς] Kuiper 4 sq. κα[τ' οὐρητι]κούς G, κα[τ' ὑδροπι]κούς Vo-Diels 5 οὐ[δ]ὲ G, ΟΥ. C O, ΟΥ N, φύσε[ι] Vo-Diels. ΥΓΡΑCΙΑ O, ΥΓΡΑCΙΑΝ N 6 [καίπερ οὐ G. γίνεσθαι Vo-Diels. σ]περματικὴν Mekler 7 [ἐκκρίνεσθαι] G, [ὃ στιφοῖς] Vo-Diels 7 sq. συνε[πρασθαι G. συνε[πεται] πάρι]σα Vo-Diels 8 sq. ἀπαγ[χομένων? Mekler, ἀπ' ἀγ[χόνης δυσ]τήνων, coll. Semon. 1, 18 οἱ δ' ἀγχόνην ἄψαντο δυστήνω μόρω Vo-Diels, ΤΗΝΩΝ O, ΤΙΝΩΝ N 9 sq. ἀρμότ[τεται G, ἀρμότ[τει Vo-Diels, τό γ]ε Mekler 10 sq. ἀποκαρτεροῦν[τας ποτ' Vo-Diels, ἀποκαρτεροῦν[τα Mekler. ἀποκαρτεροῦν[τα αὐτοκ]ρίτως (hiatus!) Schmidt qui etiam proposuit ιδιοκ]ρίτως, ἀκ]ρίτως Mekler, Vo-Diels 12 [καὶ πόνοις συ]νέχεσθαι Junghenem ap. Kuiper, [καὶ πόνοις ἐ]νέχεσθαι Mekler. [καὶ μὴ ὄνοις ἐ]νέχεσθαι Vo-Diels 13 suppl. Mekler 14 [λέγομεν Vo-Diels, [λέγουσιν et rel. Mekler, [ἐστὶ νῆ Δία (hiatus!) Junghenem ap. Kuiper

VIa
(Fr. 5 N)

..... τ' ἐγλυσ . . . τινε
 κατα . . . αι . . . ισ
 ἐστιν ειπ . . . ην
 αρ αγηδων
 5 . . . κατ τερου και
 . . . αν τε περ . . . ντι
 . . . ν ὑπ -λει . . . α
 . . . πόν[ο]ν μὲν
 εγ αυ
 10 τη πειν ο
 >
 τοὺς δ' ὑποφο
 ας ἐκπνέοντα
 ἀπόνο[υ]ς τοτ

1 τ' ἐγλυσ.. = τ' ἐκλυσ.. (ἐκλυσιν?) cf. XXXIX 25 (ἐγλείπουσαν) 3 ἔστιν εἰπεῖν? 4 ἀ<λ>γηδών? Bassi 7 ἐ]ν ὑπνοις? 8 πόν[ο]ν? μὲν Bassi 12 ἐκπνέοντα[ς] Bassi 11 sqq. ita suppl. Schmidt: τοὺς δ' ὑπὸ φό[βου τῆς σίτων ἐνδεί]ας ἐκπνέοντα[ς αὐθαιρέτως λέγω] ἀπόνο[υ]ς· τὸ γ[ὰρ]...

VII
(39. D. a. O,
fr. 6 N)

. . . ον μα
 . . . βαρὺν
 . . . μέντ[οι ἐν]
 ὑπνω[ι] δια
 5 δὲ αἰσθητ[ι]κὴν υσ
 <σ]τερίσκεσθαι χωρ[ίς]
 αὐτα μὲν δὴ τὰ τ κατὰ]
 τὸν Ἀπολλοφάνην
 ἡμῖν δο . . . διαπιπτ
 10 Ἐπικούρω[ι] . . . ακεχωρ
 . . . νται δ την α

- . . αιδ τος ατοπο
 τ ἀ]πεδείχ[θ]η δι[α
 ει τι . . το και με
 15 ησ εσ . αιτι
 υσιν ο
 ἀλγ]ηδόνοσ ύπ
 ιση . . . τὸ και
 απ
 20 καν
 22 υν
 24 αι
 25 ουπ
 27 τα
 ιστορημέν -
 αγει τὰ μὲν
 30 ατινω . . ιδεν
 πατην ἐπ . . οι
 . . τ]ῆσ ψυχῆσ γινομενο
 ι . . τῶν δὲ μετα
 νοις τελευτω
 35 τον ε
 . . συ]νίσχειν τ
 ἐ]κπνοη
 φ]ησιν

2 βαρὺν O, Mekler; fortasse sc. πόνον 3 suppl. G 4 ὕπνω O, Mekler 5 αἰσθητ[ι]κὴν Mekler: ὑπ[όληψιν? 6 σ]τερίσκεσθαι Mekler, χωρ[ίς] G 6-7 ? τοι]αῦτα μὲν δὴ τὰ Mekler, an δῆτα? 7 κατά] G 8 O 9 ἡμῖν δ' ὄ[λωσ?] διαπίπτ[ουσι] Mekler, an δο[κεῖ] διαπίπτ[ειν]? 10 Ἐπικούρω[ι] δι]ακεχω[ρισ-... Mekler, an δι]ακεχω[ρηκότα? 12 ἄτοπον? Schmidt 13 Mekler 14 και O, Mekler 15 σ[τερίσκ]εσ[θ]αί τι[νος]? Mekler, an αἰτ[α]? 16 δείκν]υσιν ὄ[τι] Vo-Diels, an διαλ]υσιν? 17 Mekler 18 ἴση[ς]? 28 Mekler 29 ἀγει τὰ μὲν Mekler, an προσάγει? 30 ἐλ]απτόνω[ν] ε]ιδέν[αι]? Mekler 31 ἀ]πάτην Vo-Diels, ἐπ[άγ]οι Mekler 32 ησ]ψυχησ N, ψυχησ O 33 Mekler 34 πό]νοις?, τελευτώ[ντων] Mekler 36 Mekler dubitanter proposuit 37 ἐ]κπνοή Mekler 38 φ]ησιν G: fortasse Epicurus

VIII

(Fr. 1 O,
I Fr. 1 N)

- συμβή].
 σεταί τε κατά τὸν λό[γον] τούτων μετ']
 ἄ[κ]ρων ἀλγηδόνων ἐ[πιγίνεσθαι] τὰς
 τελευτάς, ἀξιούντων ἄ]δύν[ατον] εἶναι
 τὴν ἀνυπέρβλητον λῖεσθαι συ[μφυτῆ]-
 5 αν μὴ μετ' ὀχλήσεω[ς] ἀνυπερβ[λήτου].
 >—
 φήσομέν γε τὴν συμπάθ<ε>ϊαν πρ[ὸς] τὸ]

- σῶμα τῆς ψυχῆς, εἰ καὶ τὰ πολλὰ ν[όσου]
 [[μετ]] <τῆς> ὀχλήσεως αἰτίας [οὔσης] ἢ π[υ]κ[νου-
 σ]ης ἀσυμμέτρως τὰ μ[έλη τ]ῶν ζώ[ων]
 10 ἢ διῆστανούσης, ἀλλ' οὐ φ[αμέν] γε ἀδ[ύνα]-
 τον λυθῆναί ποτ' αὐτὴν [ἄλλ]ης τυχο[ῦσαν
 ...] ἑτεροιώσεως ἥτις καὶ [έσ]τί τινος
 ἀλγ[ηδό]νος α[ι]τία.
- λ[επ]τομερῆς γὰρ
 σῶμ]α καὶ τελέως εὐκίν[ητον ἢ] ψ[υ]χὴ κα[ι]
 15 δι]ὰ τοῦτ' ἐκ μικροτάτ[ω]ν σ[υν]έστηκ[ε
 καὶ λει]οτάτων καὶ περιφε[ρε]στά[τ]ων,
 [διε]σ[παρ]μένη καὶ παρ τοῦτο πολλὴν
 [εὐ]πορία[ν π]αρέ[χ]ουσα[[ι]] πῶς οὐ[κ] ἐξίπτα-
 20 ται δι]ὰ τῶν ἐτοιμ[ω]ν πόρων ἐν τῇ σα[ρ]-
 κὶ π[λεόνων] ἢ μ[υρῶ]ν; [έ]κ τινος [δὴ] κἂν
 εἶπ[ωμ]ε[ν ἀλγηδό]νο[ς] αἰτία[ν εἶναι],
 τῆ[ν τῶν τοιούτων διά]κρισιν λι[αν δε]-
 25 δοίκα[σιν, ἥς τάχιστ' ἀ]ποτετελεσ-
 μέ[νης ἀναισθητήσομεν]; . . . αμ
 25 συν ων τ . . . ν
 α τέ]ρψεως α
 ακα . . .
 τοὺς ἀπ[οσπασμοὺς] συμβα[ίν]ει
 κατα αιπερ . . . ρους δι]ὰ
 30 . νρον κἂν εἴ τις ἐπειδήπερ [έκ
 τῶν] τοιούτω[ν] συνέστηκεν [ἀ]ξιώη δ[ὴ
 ταρ]απτόντων κατὰ τὴν σύγκρισ[ιν
 οὔ]τως μεθ' ἡδονῆς γίν[εσθαι τὰς
 τε]λευτάς, οὐκ ἂν ἀπίθαν[ον λέγοι, κα-
 35 τὰ τοῦ]το μὲν συμβαίνει[ι λύεσθαι
 τὴν] ἀνυπέρβλητον κοινω[νίαν μεθ' ἡδο-
 νῆς] κα[ι τ]έρψεως. καὶ γὰρ
 . . γερό]ντων μετα[βολ]

1 συμβή]σεται Arnim, δυνή]σεται Hayter, κατὰ τὸν λό[γον Mekler, πάσας μετ'] Arnim, πάντων μετ'] Vo-Diels, τούτων G, coll. 1. 3 (ἀξιούντω[ν] 2 ἀ[κ]ρων Hayter, Mekler qui contulit Plat., *Phileb.* 45 a (ἡδονὰς-τὰς ἀκροτάτας καὶ σφοδροτάτας), reliqua Arnim 3 suppl. Arnim, δύνασθαι Hayter, δυνατὸν Mekler 4 sq. συ[μφυῖ]αν Arnim, συ[νήθει]αν vel συ[μμετρί]αν Hayter 5 suppl. Hayter et Mekler 6 τε P O N, γε Schmidt, συμπάθειαν P O N, ε add. Vo-Diels, reliqua Hayter et Mekler 7 ν[όσου] Arnim, λ[ύπης] Vo-Diels 8 μετ expunxit G qui librarium in facilem errorem (cf. l. 5) irrep-sisse duxit, τῆς igitur addidit, αἰτίας non αἰτία σ[scribendum ipse cum Hayter illo censuit, [οὔσης] G, [ἀθρόα]ς Hayter, αἰτία σ[υχνῆ]ς Arnim, αἰτία σ[αφί]ς Vo-Diels 8 sq. π[υ]κ[νούσ]ης Mekler 9 μ[έλη Arnim, μ[έρη τ]ῶν ζώ[ων] Mekler, ζώ[ων] Vo-Diels 10 φ[αμέν] Schmidt, φ[ασί]ν Arnim 10 sq. ἀδ[ύνα]τον Hayter et Mekler 11 suppl. Arnim, [διὰ τ]ῆς τυχο[ύ]σης]

Hayter, [τ]ῆς [δ]υστυχοῦ[ς Mekler, [ὀλίγ]ης τυχο[ῦ]σαν] Vo-Diels 12 αὐ
 ἔτ. Arnim, συν]ετ. Gomperz', HTICKAI TITINOC O, καὶ [έσ]τί τινος Hayter
 et Mekler, κα[μόν]τι τινός [ῆν] (<ῆ> Schmidt) Arnim, quem secutus Kuiper
 ante ἦτις add. <ῆ> 13 suppl. Hayter et Mekler, Λ ΤΟΛ ΕΡΙC O, λ[επ]-
 τομερῆς Arnim 14 σῶμ]α Mekler, ἄμ]α Arnim, οὔσ]α Schmidt, reliqua
 Hayter, εὐκίν]ητον ψ]υ[χῆ]ς ἦ κα Mekler, εὐκίν]ητος ἦ] ψ]υ[χῆ] κα[τ' ἄριθ]ο]α
 Arnim, εὐκίν]ητος ἦ] ψ]υ[χῆ] κα[τὰ Vo-Diels 15 διὰ τοῦτ' Hayter, κα[ὶ παρὰ
 τοῦτ' Mekler, τ' οὔτ' Arnim, σ[υν]έστη κ[αὶ Hayter, σ[υν]εστηκ[υ]ία Mekler. σ[υ-
 ν]εστηκ[ό]τα Arnim, σ[υν]έστηκ[ε G. coll. l. 31 16 καὶ λει]οτάτων Vo-Diels,
 λει]οτάτων Gomperz' vel λεπτ]οτάτων quod iam coniecerat Hayter. οὔτε λει]ο-
 τάτων Arnim. reliqua Mekler, περιφ[ε]ρι]στά[τω]ν Hayter 17 διε]σ[παρ]μένη
 Vo-Diels. ἐ[χο]μένη Hayter, μ[ε]μ]υ]μένη Mekler, καθ'ε]φ[ι]γ]μένη Arnim 18
 εὐ]πορία[v divinavit Hayter qui autem ἐ in superiore, υπορίαν in hac linea perpe-
 ram scripsit; omnes alii. si excipias Vo-Diels. ἀ]πορία[v post Mekler scripserunt,
 reliqua Arnim, π]άσ[χ]ουσα Schmidt 19 διὰ τῶν ἐτοίμ]ων G. coll. XXXVII
 31, διὰ τῶν λεπ]τῶν Hayter, λ[ε]λειμμένω]ν Mekler, λ'είως, ὄν]των Kuiper
 19 sq. σα[ρ]κί Hayter et Mekler 20 π[λεόνων] G, π[ολλῶν] Mekler,
 π[λέον] Arnim, reliqua suppl. Mekler, excerpto δὴ (Arnim) 21 ἀλγηδόν]ος
 Mekler, reliqua Arnim 22 suppl. Arnim, ΧΡΙCIN O, cf. XXXVII 34, [το-
 ιούτων] an στοιχείων? vel quid simile 22 sq. δε]δοίκα[σιν G, δε]δοίκα[μεν
 Mekler 23 - 24 suppl. Arnim 25 συν]κρισ-? 26 et 28 suppl. Mekler
 29 κ]αίπερ Bassi 29 sq. κατὰ [τὸ τοῦ <λείου> τε κ]αὶ περ[ι]φ[ε]ροῦς
 δι]α[τ]ορον [διὸ κ]ἄν Vo-Diels 30 κ]ἄν Arnim, ἄν et [ἐκ Mekler
 31 [τῶν] et δι]ῆ Arnim, reliqua Mekler qui in fine scripsit ἄ[v 32 ταρ]ατ-
 τόντων Arnim. δι]αττόντων Vo-Diels 32 sq. σύ]γκρισ[ιν ὄν]τως Mekler
 33 οὔ]τως Vo-Diels, ὄν]τως Arnim 33 sq. γίν]εσθαι τὰς τε]λευτάς Mekler
 34 τε]λευτάς Arnim, ἀπίθαν]ον Mekler 34 sq. Arnim 35 συμβαί-
 νε[ι Schmidt, συμβαίνε[ιν λύεσθαι Arnim, συμβαίνε[ι ἐνίοτε Kuiper 36 sq.
 suppl. Arnim 37 κα[ὶ τ]έρψεως Mekler, hic interponendum censuit G ut
 in O dispici adhuc potest, quod effugit Mekler (et Arnim, Bassi, Kuiper); Mek-
 ler con. καὶ γα]νώσεως., Kuiper καὶ γά]νους λύεσθαι., καὶ γά]ρ ταχεῖς (sic)
 Vo-Diels. καὶ γα]ληνοὶ (sic) Schmidt 37 sq. ἐπὶ | δὲ γερό]ντων μετα[βολαὶ
 γίνονται] Arnim, δ' ἀπὸ | ταρ]αττόντων μ. γίνονται] <οἶον> Schmidt, κἄ]πὶ
 γερό]ντων Vo-Diels

IX
 (Fr. 2 O,
 II Fr. 2 N)

με]τά τινας μέθας καὶ κώμ]ους χω-
 ρίς] πόνου [κα]θάπερ ἐπὶ τῆς α[ὔ]ξήσεως
 τῆς] ἀπὸ τῶν παιδίων ἐπὶ τῆ[ν ἀ]κμῆ[v
 καὶ] τῆς ἀπ[ά]σης ἀπὸ τῶν ἄκ[ρ]ων φθί-
 5 [σεως] ἐπὶ τὸ γῆρας. γίνονται δὲ νεανι-
 [ῶν] μεταβολαὶ καὶ δι' ἀσυμμέτρων
 [κινη]μάτων ὥσπερ εἰς ὕπνον ὑπὸ τοῦ
 [μηκ]ωνίου. πλὴν καὶ τὸ βιαίου[ς γί]νεσ-
 [θαι τ]οὺς ἀποσπασμοὺς τῆς ψυχῆς ἀπὸ
 10 [τοῦ σώ]ματος καὶ διὰ τοῦτο τὴν μεγίσ-
 [την ἐτ]εροίωσιν [ἐπ]ακολουθεῖν ἀ[ρα]ιώ[σει
 τὴν αἰσθη]τικ[ή]ν ἐ[ξ]ιν. οὐ [γά]ρ ἐξ ἀνάγκης
 [πίπτειν οὐ]δὲ κ[ατὰ τὴ]ν ὥ[ραν] ἔτου[ς ὡ]ς καρ-
 [πὸς ἀπὸ τῶ]ν δένδρω[v] . . ἄλλα . . . κα
 15 ἐ]π' ἄλλοτρί[ωσιν] λς

. σ τελεο τον
 κα[θά]περ ὑπεμιμνήσκο-
 [μεν] τε κ [τ]ὸ κοινὸν
 αν ο εχει τήν
 20 φει [ἀ]ποσπασμοῖς
 ονων οι
 δ

In subsequentibus lineis Bassi hasce dispexit litteras : l. 25 m. οπ, l. 26 m. μον, l. 27 estr. του, l. 29 m. ουσ ιν ε, l. 34 m. τας, l. 35 m. ται η, l. 36 m. ισητ, l. 37 m. ινα σδια εν, l. 38 m. ε ν αυτο. Idem Bassi infra VIII col. reliquias miserrimas partis inferioris sinistrae alius col. dispexit, quas in adn. p. 29 edidit.

1 με]τά G, coll. V 3, κα]τά Arnim, TATINAC O, TACYN N, κώμ[ους Vo-Diels (an χορ[οὺς scribendum ?), XΩ O, XΩΛ N, κώμ[ατα χω'ρίς] Arnim, καὶ χω[ρίς τι]νος] Schmidt 2 [κα]θάπερ Mekler 2 sq. α[ὐξή-σεως | τῆς] Arnim, δ[ιαβάσεως | τῆς] Vo-Diels 3 τῆ[ν ἀκ]μῆ[ν Arnim, ΕΠΙΤΗ ΜΗ O, ΕΠΙΤΗC ΜΗ N, τῆς ἀκμη Hayter, τῆς... μη Mekler, τῆς [μάμ]μη[ς Gomperz¹ 4 καί] Arnim, reliqua usque ad φθί[σεως] Gomperz¹. τῆς ἀπασης απο των ακμων φθι|ειν Hayter 5 sq. νεανι[ῶν Hayter, νεανι|αις] Gomperz¹, νεανι|καί] Schmidt, reliqua recte distinxit Mekler, μεταβολαι δια συμμετρων Hayter 7 κινή]μάτων Mekler, σω]μάτων Hayter. ἀρτυ]μάτων Schmidt 8 μηκ]ωνίου Gomperz¹, οφωνιου Hayter 8 sq. βιαίου[ς Mekler, γί]νεσ[θαι] Gomperz¹, βια συγγινεσθαι Hayter 9 sq. ἀπὸ | [τοῦ σώ]ματος Hayter et Mekler. ΑΠΟ | ΜΑΤΟC O, ΑΠΕ | ΜΑΤΑ N 10 sq. μεγίσ[την ἐτ]εροίωσιν Hayter et Mekler 11 [ἐπ]ακολουθεῖν Mekler, συνακολουθεῖν Hayter 11 sq. ἀ[ρα]ιώ[σει (α[ὐ]τῶ Mekler) τὴν αἰσθη]τικ[ή]ν (φυσ]ικ[όν Mekler) ἔ[ξι]ν Arnim, ἀ[ν]ω[μαλίας ποιη]τικ[όν] ἐ[στι]ν Vo-Diels 12 οὐ [γὰρ] Arnim 13 suppl. G, [φυσικῆς οὐ]δὲ κ[οινή]ν ὄ[ραν τοῦ] ἔτου[ς Arnim, οὐδ' ἐκ [τινω]ν ὄ[ρῶν τοῦ] ἔ. Schmidt, [ἀπολύετ' οὐ]δ' ἐκ [τῶ]ν ὄ[ρῶ]ν ἔτου[ς Vo-Diels 13 sq. [ῶ]ς Arnim. καρ[ποὺς Mekler, καρ[ποὶ ἀπὸ τῶ]ν δένδρω[ν Arnim, καρ[ποὶ κατὰ τῶ]ν δένδρω[ν Vo-Diels 14 MA.. VKA O MA.. IKA N ἀ]λλ' ἀ[να]νκα Mekler 14 sq. ἀλλὰ καικ(ί)α[ι] | [τινὶ ἀ]π' ἀλλοτρι[ας αἰτίας] π[ε] [σόντε]ς [εἰς] τέλεο[ν ἀναίσθη]τον | [εὐθύς ἄγονται] W. K., ἀ]λλὰ κἂν κα[ι]ρὸς μὴ ἦ, ἀ]παλλοτρι[ωσιν ποτε] λέ[γου]σιν εἶναι καὶ [τελέ]ως ἀναίσθη[τον] | [τελευτή]ν Vo-Diels 15 ἐ]π' ἀλλοτρι[ωσιν G, ἀ]παλλοτρι(οὔσθαι?) Mekler 17 sq. suppl. Mekler 18 [τ]ὸ κοινὸν G 20 [ἀ]ποσπασμοῖς Mekler

IV

(1.13) 'Haud negatur exspiranti et accidere posse aliquam perceptionem et fieri posse ut simulacra (non doloris, sed voluptatis) per eosdem meatus penetrent per quos animam didit. Nos igitur quae hac de re sunt dicta illis utimur: alii enim fusius largiusque demonstrationem arripiunt et exempla proferunt cum exspirantes monstrent tamquam cum voluptate morientes et illos qui coeunt et illos qui in somnis vel in morbis semen emittunt'.

Incertissima in hac columna seu spatii seu litterarum deperditarum computatio. Ita textum constitui ut cum reliquis columnis melius servatis magis minusve apte congruat. At neque Vo-Diels neque Kuiper neque omnino Bassi qui alia ratione quam in notis explicavit reliquias disposuit, sum secutus. Mekler congruentius quam posteriores editores *O* transscripsisse mihi videtur. Luschnat textum a Vo-Diels dispositum ac restitutum, non sine ulla dubitatione recepit: p. 30 'man wird z. B. zweifeln dürfen, ob Z. 8 λ[άγνον] das Wort ist, das Philodem niederschrieb und ob die sehr schwerfällige Konstruktion in Z. 9-11 mit der Prolepse des Subjekts durch ὅταν ἐκπνέον[τες ὦ]σιν und Wiederaufnahme von 9 παρατιθέντες durch 10 [φασί] ihm zuzutrauen ist'.

Difficilem enuntiati rationem quam Vo-Diels voluerunt, ne in germanicum quidem sermonem vertens, Luschnat superare potuit. Sed fundamenta divinationis Vo-Diels recta existimari possunt et viam interpreti munierunt. Sententiam igitur ita explico: Philodemus, ut iam antea contendit, mortem atque ἀναίσθησιν idem esse pro certo habet, sed concedere potest adversariis aut ipsius doctrinae epicureae sectatoribus exspirantem aliquid percipere posse et etiam aliquid voluptatis, cuius quidem simulacra in illum meant per eadem corporis rara per quae anima diditur (1 5). Ita sententiam censeo interpretandam; usque adhuc interpretes recentiores Kuiper et Luschnat, falsam viam ingressi, subiectum verbi ἀπο[δί]δωσι Epicurum esse existimaverunt. Arbitror equidem ἐκπνέων subiectum esse verbi ἀποδίδωσι (sc. ψυχὴν vel quid simile). Cum plerumque ἀποδιδόναι et ap. Epicurum et ap. Philodemum 'adfirmare' 'exponere' valere soleat, hic autem pristinam sibi vindicat significationem: 'quod debitum est, id restituere' (cf. Lucr. III 971 'vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu') 'animam reddere' (cf. Lucr. 603 'extra prodita corpus' 656 'donec reliquias animai reddidit omnis', 707 sq. 'dum quasi per caulas omnis diduntur in artus | particulae quibus haec animi natura creatur', etc.). Si vero quosdam locos comparaveris ubi ἀποδιδόναι occurrit (cf., inter multos qui afferri possint, praesertim περὶ θεῶν III col. 14. 21 sq. τὸ τὰ ποῖα δεῖ ζητεῖν καὶ ἀποδιδόναι μέντοι περὶ θεῶν κτλ., vel

fr. 65. 5 sqq. ἢ χαρίεν εἶη περὶ μηδενὸς τῶν ἀειδίων ἂν ἐπιζητεῖν μηδ' ἀποδιδόναι), facile tibi persuadebis verbum hic non idem ac in ceteris locis significare posse.

Discidium vero animae et corporis non sine pernicie neque sine dolore evenire saepius Lucretius in III libr. praedicavit, cf. vv. 329 sq., 341 sqq., 346, 580 sq. etc. At alibi (II 963 sqq.) dolori succedere posse 'blandam voluptatem' adfirmavit. Neque mirandum est Epicurum ipsum contendisse (confer Plut., in *Epic.* 1107 A = fr. 502 Us.) plurimis cum dolore mortem evenire: μετ' ἀλγηδόνοιο ὥσπερ Ἐπίκουρος οἴεται, τοῖς πλείστοις τὸ ἀπόλλυσθαι συμβαίνει. Nam illud praetermittere interpretes minime debent, τοῖς πλείστοις idem non esse atque πᾶσι. Epicurus igitur significare voluit: plerumque, non semper hominibus accidere solere mortem cum dolore. Aliis vero testimoniis usi, Epicurum, si mors cum dolore eveniat, dolorem brevissimum temporis spatium durare necesse esse confirmasse accepimus. Locos vulgatos ethicae Epicuri doctrinae fuisse Plutarchus auctor est qui εἰρωνεία quadam sed vero inepta ita Epicuream sententiam tradidit: *de poet. audiendis* c. 14 p. 36^b (= Ep. 447 Us.) ἐπιρρητέον δὲ καὶ τῷ τοῦ Αἰσχύλου 'θάρσει· πόνου γὰρ ἄκρον οὐκ ἔχει χρόνον' (fr. 352 N²), ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ παρ' Ἐπικούρου θρυλούμενον, ὡς οἱ μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσιν, οἱ δὲ χρόνιοι μέγεθος οὐκ ἔχουσιν· ὧν τὸ μὲν εἴρηκεν ὁ Αἰσχύλος ἐναργῶς, τὸ δὲ τῷ εἰρημένῳ παρακείμενόν ἐστιν. εἰ γὰρ ὁ μέγας καὶ σύντονος οὐ παραμένει πόνος, οὐκ ἔστι μέγας ὁ παραμένων οὐδὲ δυσκαρτέρητος (cf. etiam Marc. Aug. VII 33 περὶ πόνου· τὸ μὲν ἀφόρητον ἐξάγει, τὸ δὲ χρονίζον φορητόν. *ib.* 64 ἐπὶ μέντοι τῶν πλείστων πόνων καὶ τὸ τοῦ Ἐπικούρου σοι βοηθείτω, ὅτι οὔτε ἀφόρητον οὔτε αἰώνιον, εἰ τῶν ὄρων μνημονεύης καὶ μὴ προσδοξάζης). Hoc vero animadvertendum censeo: Plutarchus, ut saepius Seneca, sententiam poetarum cum Epicuro coniungit, illud ostendere volens τόπον fere esse quod philosophus adfirmare in doctrina ethica soleret. Intentiore enim forma, Epicuri sententia apud Plutarchum ipsum occurrit et clariorem se praefert: c. *Epic. beatitudinem* 23 p. 1103 d (= Fr. 448 Us.): οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ Ἐπικούρειος λόγος ἐν νόσοις δειναῖς καὶ πόνοις ὑπερβάλλουσιν· ἐλπίζεις τι χρηστόν παρὰ θεῶν δι' εὐσέβειαν; τετύφωσαι, 'τὸ γὰρ μακάριον καὶ ἀφθαρτον οὔτ' ὄργαις οὔτε χάρισι συνέχεται' [= Sent. I]. βέλτιόν τι τῶν ἐν τῷ βίῳ μετὰ τὸν βίον ἐπινοεῖς; ἐξηπάτησαι, 'τὸ γὰρ λυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δ' ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς' [= Sent. II]. πῶς οὖν ἄνθρωπε φαγεῖν με καὶ χαίρειν κελεύεις; ὅτι νῆ Δία χειμαζομένῳ τὸ ναυάγιον ἐγγύς ἐστιν· ὁ γὰρ πόνος ὁ ὑπερβάλλον συνάψει θανάτῳ.

Errat Luschnat p. 37 cum ἐξάγουσιν (fr. 447) non ut iure ap. Liddell-Scott explicatur, 'come to an end, soon pass away' 'finem invenire' significare contendit, sed 'führen zum Tode' 'ad mor-

tem ducere'. Hanc vides sententiam clarius expressam etiam in *R.S.* IV (Diano) = *SV* 3 ubi temporis notio luculenter monstratur: οὐ χρονίζει τὸ ἀλγοῦν συνεχῶς ἐν τῇ σαρκί, ἀλλὰ τὸ μὲν ἄκρον τὸν ἐλάχιστον χρόνον πάρεστι, τὸ δὲ μόνον ὑπερτεῖνον τὸ ἠδόμενον κατὰ σάρκα οὐ πολλὰς ἡμέρας συμβαίνει. αἱ δὲ πολυχρόνιοι τῶν ἀρωστικῶν πλεονάζον ἔχουσι τὸ ἠδόμενον ἐν τῇ σαρκί ἥπερ τὸ ἀλγοῦν. Cf. etiam Diog. Oen. Fr. 68 W. Idem τόπος ap. Ciceronem (*Tusc.* II, 19, 44; III 17, 38; *de off.* III 33, 117), Tertullianum (*apol.* 45). saepius ap. Senecam occurrit, cuius tantum hos locos memoro: *ep.* 78, 7 = Fr. 446 Us.: 'magnos cruciatus habet morbus, sed hos tolerabiles intervalla faciunt, nam summi doloris intentio invenit finem. Nemo potest valde dolere et diu: sic nos amantissima nostri natura disposuit, ut dolorem aut tolerabilem aut brevem faceret' et *ep.* 30, 14 (= Fr. 503) 'dicebat quidem ille Epicuri praeceptis obsequens: primum sperare se nullum dolorem esse in illo extremo anhelitu; si tamen esset habere aliquantum in ipsa brevitate solacii: nullum enim dolorem longum esse, qui magnus est'. Cf. etiam Usener, p. 395.

Epicuri igitur sententia haec est, ut ait Cicero, *Tusc.*, I 82: 'animi discessum non fieri sine dolore', sed subiungere debuit 'dolorem brevissimum esse'; contra Epicurum, Cicero exclamat: 'sed falsum esse arbitror, et fit plerumque sine sensu, nonnunquam etiam cum voluptate'. Sed quod Cicero arbitrari sibi visus est iam Philodemus adversariis concessit: nam, si attente perpendimus, minime discrepat ab Epicuro Philodemus: consentaneum erat a 'brevissimo dolore' ad 'nullum dolorem' et ideo etiam ad 'voluptatem' adfirmendam facili transitu transire. Hac re quoque animadversa, restat ut adfirmemus Philodemum, quod aliis philosophis vel rerum naturae hominumve vitae indagatoribus probatum vidisset, ad suam disciplinam defendendam id libenter attulisse et illis usum esse exemplis, quae adversarii haud perperam adhibuissent.

Nunc ad singula quaedam veniamus. De ἀντιλήψει Luschnat complura scripsit et illud verbum suam originem a Stoicis et fortasse a Zenone repetiisse contendens, ut iam William, Diogenis Oen. editor, optimo iure probavit (cf. editionis p. xxvi et xxix). hosce locos praesentim conferri iussit: Aet., *Plac.* IV 8, 1 = *SVF* II 850 αἴσθησις ἐστὶν ἀντίληψις δι' αἰσθητηρίου ἢ κατάληψις. Nemes., p. 176 M. ἔστι δὲ αἴσθησις ἀντίληψις τῶν αἰσθητῶν ..., ἔτι δὲ καὶ οὕτω (ὀρίζονται τὴν αἴσθησιν)· δύναμιν ψυχῆς ἀντιληπτικὴν τῶν αἰσθητῶν· αἰσθητήριον δὲ ὄργανον τῆς ἀντιλήψεως τῶν αἰσθητῶν, cf. etiam Sext., *adv. math.* VII 359 (*SVF* II 849), Plut., *stoic. rep.* 1038 b (*SVF* II 724). Sed memorem oportet ἀντιλαμβάνεσθαι et ἀντίληψιν Philodemum ipsum adhibuisse in π. μ. 63, 30 et 63. 12 K. Cf. etiam PHerc. 1003, «Hermes», 36, 1901, p. 573 sq.; Diog. Oen. fr. 64.

Cur Philodemus ἀντίληψιν pro αἴσθησιν scripserit ita Luschnat

explicavit, p. 33: 'Die fehlende terminologische Festlegung wird aber auch der Grund sein, weshalb Philodem an unserer Stelle das Substantiv ἀντίληψις vor dem technischen αἴσθησις bevorzugt'. Sed, mea quidem sententia, hic ἀντίληψιν aliud ac αἴσθησιν significare vult: cum αἴσθησις ad facultatem sentiendi humanam omnibus vitae temporibus indicandam generaliter usurpetur, hic vero ἀντίληψις in limine mortis 'sensu arripere' fere et 'extremis sensus viribus percipere et quasi tangere': contactus et apprehensio intentiores, quia extremum sunt. Epicurus ipse ἀντίληψιν et αἴσθησιν distinxisse videtur, ut ex Plut., *adv. Colot.* 5, p. 1109 a = fr. 250 Us., eruitur: ... αἱ δὲ πολυθρόλητοι συμμετρίας καὶ ἁρμονίας τῶν περὶ τὰ αἰσθητήρια πόρων αἱ τε πολυμιξίαι τῶν σπερμάτων, ἃ δὴ πᾶσι χυμοῖς καὶ ὄσμαϊ; καὶ χροιαῖς ἐνδiesπαρμένα λέγουσιν ἑτέραν ἑτέρω ποιότητος κινεῖν αἴσθησιν οὐκ ἄντικρυς εἰς τὸ μὴ μᾶλλον τὰ πράγματα συνελάνουσι αὐτοῖς; τοὺς γὰρ οἰομένους ψεύδεσθαι τὴν αἴσθησιν, οἷ τὰ ἐναντία πάθη γινόμενα τοῖς χρωμένοις ἀπὸ τῶν αὐτῶν ὄρωσι, παραμυθούμενοι διδάσκουσιν ὡς ἀναπεφυρμένων καὶ συμμιγμένων ὁμοῦ τι πάντων, ἄλλου δὲ ἄλλω πεφυκότος ἑναρμόττειν, οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ποιότητος ἐπαφή καὶ ἀντίληψις [cf. Apollod., *Hist.*, fr. 202 (a) Jac. εἰς ἀντίληψιν καὶ ἀφήν] οὐδὲ πᾶσι τοῖς μέρεσι κινεῖ πάντας ὡσαύτως τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ ἐκείνοις ἕκαστοι μόνοις ἐντυγχάνοντες πρὸς ἃ σύμμετρον ἔχουσι τὴν αἴσθησιν οὐκ ὀρθῶς διαμάχονται περὶ τοῦ χρηστοῦ ἢ πονηροῦ ἢ λευκοῦ ἢ μὴ λευκοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, τὰς αὐτῶν οἰόμενοι βεβαιοῦν αἴσθησεις τῶ τὰς ἄλλων ἀναιρεῖν. δεῖν δὲ αἰσθήσει μὲν μηδὲ μιᾷ μάχεσθαι· πᾶσαι γὰρ ἄπτονται τινός, κτλ. De ἀντίληψει cf. etiam Plut., *Quaest. conviv.* 625 b et *Timae. Locr.* 110 B (in *Platonis Hermanniana editione* IV, p. 415).

L. 2 sq. ἐκπνέον]τι: cf. etiam XVII 3 (XXXVII 32 ἐκπνοή), *Ind. Ac.* 26. 6. Vox poetica: cum 'βίον' verbum coniunctum ap. Aesch., *Ag.* 1493; Eur., *Hel.* 142. cum 'ψυχὴν' ap. Eur., *Or.* 1163; absolute, ut ap. Philodemum, ap. Eur., *Hyps.* fr. 601, 38; *Parth.*, IV 6.

LI. 46 εἶδωλ' [εἰ|σκρι]νασθαι - [πό|ρους]: cf. Epic. fr. 317 Us. (= Aet. IV 8. 10 p. 395 D.): Λεύκιππος Δημόκριτος 'Ἐπίκουρος τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν νόησιν γίνεσθαι εἰδώλων ἕξωθεν προσιόντων· μηδενὶ γὰρ ἐπιβάλλειν μηδετέραν χωρὶς τοῦ προσπίπτοντος εἰδώλου. *Ep.* I 49 δεῖ... νομίζειν ἐπεισιόντος τινός ἀπὸ τῶν ἕξωθεν τὰς μορφὰς ὄραν ἡμᾶς καὶ διανοεῖσθαι... τύπων τινῶν ἐπεισιόντων... εἰς τὴν ὄψιν ἢ τὴν διάνοιαν. Cf. etiam *PHerc.* 697, fr. 7, col. VII (Diano, p. 40). *Diog. Laert.* I 7 ἀλλὰ καὶ εἰδώλων πλήρη εἶναι τὸν ἄερα, κατ' ἀπόρροϊαν ὑπ' ἀναθυμιάσεως εἰσκρινομένων ταῖς ὄψεσι τῶν ὀξυδερκῶν. *Cic., de fin.* I

21 quae (Epicurus) sequitur sunt tota Democriti, atomi, inane, imagines ... quarum incursione non solum videamus, sed etiam cogitemus: infinitio ipsa... tota ab illo est. De εἰσκρίσει cf. *Plac. philosophorum* ed. H. Diels V 25. 3. εἰσκρίνομαι idem significat atque εἰσπίπτω (Philod., π. θ. III col. b fr. 83, 8 πρὸς τὴν φύσιν ἔξωθεν εἰσπιπτόντων διὰ τῆς ὄψεως) vel εἰσήκω (π. θ. I. XIII 33); cf. etiam π. θ. III col. 11, 24 sq. καὶ πρὸς τὴν ὄρασιν ἐκ τοιούτων | ὁμοιόμορφα συνεχῶς ἐκπέμπειν εἴδωλα. In mea interpretatione καθ' οὓς ἀπο[δί]δωσι [πόρους] idem est ac κατὰ πόρους καθ' οὓς ἀποδίδωσι (sc. τὴν ψυχὴν). Hic conferrī iubeo: col. VIII 18 sq. ἐξίπταται et XXXVII 31 sqq. καὶ τῆς ψυχῆς ἐτοιμοτάτους πόρους εἰς ἐκπνοὴν ἐχούσης. De εἰδώλοις, cf. *Ep., ep.* I p. 10 Us.. π. φ. II 1 (ed. Vogliano, « Prolegomena », 2, p. 77). Fr. E col. IV (p. 81 Vo), Fr. G col. I (p. 85 Vo), etc. De εἰδώλοις voluptatis, cf., ex. gr., *Lucr.* IV 1032 sqq.

conveniunt simulacra foris e corpore quoque
nuntia praeclari voltus pulchrique coloris,
qui ciet inritans loca turgida semine multo.

Et contra, de simulacris, ' quae, quasi membranae summo de corpore rerum dereptae ', ' nobis vigilantibus ' (i. e. morbo affectis) ' mentes terrificant ', cf. *Lucr.* IV 31 sqq. De simulacris vel imaginibus (*Cic., div.* II 137; *n. d.* I 107 sq.) vel spectris (*Catius ap. Cic., Fam.* XV 16 et 19). vel rerum effigiis tenuibusque figuris formam ac speciem cuiuscumque corporis servantibus vel texturis rerum tenuibus, celeri motu volucrique levitate se ferentibus, cf. *Lucr.* IV 42 sqq., 61. 65 sqq., 83, 85. 93. 102 sq., 108 sq., 125 sq., 141, 156 sq., 175 sq., 203, 215, 235 sqq.; de simulacris quae ' penetrant per rara. cietque tenuem animi naturam intus sensumque lacessunt ' cf. *Lucr.* IV 720-819 et Giussani in *Lucr.* editione *Excursum* II, p. 286 sqq.; de rebus veneriis, cf. *Lucr.* IV 1032 sqq. Quod ad doctrinam de simulacris ap. Epicurum et Epicureos attinet, cf. omni dignam laude dissertationem quam A. Koenig conscripsit (*Lucreti de simulacris et de visu doctrina cum fontibus comparata*, Gryphiae, 1914) et quae disputavit Luschnat, pp. 21 29. De πόροις per quos illa ἡδονὴ penetrat, cf. *Epic.* fr. 409, p. 278 Us. οἱ περὶ γαστέρα τὰγαθὸν ἡγούμενοι καὶ τοὺς ἄλλους πόρους δι' ὧν ἡδονὴ παραγίνεται et p. 356 περὶ γαστέρα τὰγαθὸν εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους πόρους τῆς σαρκὸς ἅπαντας, δι' ὧν ἡδονὴ καὶ μὴ ἀλγηδὼν ἐπεισέροχεται. De ceteris ad πόρους pertinentibus, cf. ad col. VIII 18 sqq. et XXXVII 31 sqq.

L. 6 sq. De dicendi genere cf., ex. gr., *de ira* XLIV 34 sqq. ἔξεσ|τιν δὲ καὶ τῶν προενεχθη|σομένων εἰς τὴν παραμυ|θίαν ἐνίοις χ ρ ῆ σ α .

σθαι λόγους ἐπιλογιστικοῖς τοῦ προκειμένου χειρισμῶ
διαλλάξαντας. Notandum est etiam τὸ προκείμενον: *Rh.* I 85, 26;
112, 7; 330, 12.

L. 8 κατενχειροῦσι: cf. π. π. 57, 12 p. 270; π. ἀγ. β. p.
16, 150.

L. 8 sq. τὸν [λόγον]: non certum, sed verisimile. τὸ λάγνον
quod con. Vo-Diels quos secuti sunt et Kuiper et Luschnat absur-
dum esse mihi videtur. Philodemus adhibet nomen λαγνείαν (π.
οἶκ. XXIII 46).

L. 9 παρατιθέντες: fusius in Philodemi operibus occurrit.

L. 10 sqq. De exemplis morientium cum voluptate quae Phi-
lodemus ab adversariis sumpsit quibuscumque consensit nihil certi
dicere possumus. At sine dubio errat Luschnat cum certis morbis
Philodemum alluisse opinetur et Galenum (*de usu partium corporis
humani* XIV 10; IV p. 187 Kühn; II p. 319, 7 Helmr.), Aetium
Amidenum (XI 23) et Aretaeum περὶ αἰτιῶν καὶ σημείων ὀξέων
κακῶν I 5, 6 laudet, quibus in locis de profluvio seminis in comi-
tialibus morbis vel in aliis convulsionibus disseritur. Ex mea sen-
tentia, Philodemus hoc in loco ostendit semen emittentes non solum
aegrotos sed etiam qui coeunt et dormiunt (Lucr. III 431 'in som-
nis'). Alibi enim Philodemus ad morbum comitiale alludit. Quod
ad προῖεσθαι τὴν γονήν attinet, cf., ex. gr., Arist., *G. A.* 719 b 3,
ad συνουσιάζειν cf. π. μ. p. 80, 34 K., π. ἀγ. β. p. 20, 15 (συνουσία).

V

Reliquiis certis tantum confisi, eruere possumus in hac columna
Philodemum alia exempla mortis sine ullo dolore vel cruciatu pro-
tulisse. Nam ll. 1-4 eos laudat qui remediis et pharmacis sine la-
boribus paulatim evanescunt e vita (et sicut sol deficient) vel eos
qui post convivia (cf. Plat., *Phaedon.* 116 e) dum dormiunt vitam
effundunt. Extremum vero exemplum, ll. 46 contentum, propter la-
cunas nos fugit; quae praesertim Vo-Diels coniecerunt et Kuiper
explicavit minime verisimilia sunt. Nam fieri non posse arbitror ut
hic philosophus ad ἐπιλήψεις alluserit, cum et col. VIII (v. infra)
morbo isti alludat, et alio loco symptomata morbi ita describat ut
difficillimum sit Philodemum epilectici mortem ut exemplum mortis
sine dolore afferre potuisse. Fieri fortasse potest ut hic Philodemus
dixerit: 'et illos qui in ipso voluptatis vel delectationis sensu stu-
porem mortis consequuntur' vel 'illos qui eodem tempore sensum

attingunt sensusque expertes sunt' (cf. etiam col. VI: si in limine mortis adhuc sentiendi facultate utitur, consentaneum est moribundum etiam dolorem attingere). Ll. 8-9 quod adversarii opponebant id Philodemus aggressus esse videtur; ll. subsequentibus, mortes aliquas multo affectas dolore, ut exempla, adhibuisse videtur.

Nobis autem gravis momenti esse videtur quod Philodemus mortis per ἄκη vel φάρμακα mentionem facit (cf. Eur., *Bacch.* 283 φάρμακον πόνων, *Fr.* 1079 λύπης, *Hipp.* 509 φίλτρα θελκτήρια ἔρωτος etc.). Nisi fallimur, hoc loco philosophus Lucreti mortem respexisse et Ieronymi auctoritatem confirmasse videtur. Praeter hoc, terminum post quem opus *de morte* scriptum est nostro lucro apponimus. Neque admirandum, si Epicurei I saeculi a. Ch. n. et mortem sibi consciscunt, ut Lucretius, et mortem tali modo comparatam laudant, ut Philodemus.

L. 3 De εὐωχία cf. π. μ. 107, 13 K.; ἐν τοῖς ὕπνοις Plat., *Rep.* 572 b, *Soph.* 266 b. Erravit Mekler cum laudavit Lucr. III 1060 'qui somno partem maiorem conteris aevi'.

L. 5 ἀναισθητοῦντας: cf. XXX 15 sqq., XXX 23.

L. 9 sq. cf. π. οἶκ. X 17, p. 33 J. εἰρηκέναι κοινῶς, XI 17 p. 36 κυρίως εἰπεῖν.

L. 13 προφανές: cf. π. μ. 91, 3 K.

VI

(1-14) 'Et si in morte adhuc sentiant, quomodo non verisimile est... pereuntes in dolores incidere? Ne humorem quidem quamvis non generantem ureticis facile est discernere neque eum duris (senibus) consequi. Idem fere convenit ipsis miseris hominibus, qui collum laqueo suspendunt. Mortem autem sibi sponte sua consciscere et gravibus cruciatibus involvi seu quod ad cibos pertinet seu ad potus, opus dicimus amentis mentis'.

L. 1 sq.: cf. XXVI 8 sqq. πρὸς ἡμᾶς οὐδ' οὐτός|ἐστιν ὁ θά-
νατος ἄτε μηδενὸς ἐπαισ|θησομένους... XX 5 sqq. πάντες μὲν|γὰρ
οὐκ ἐπαισθήσονται τῶν ἐπιχαι|ρόντων ἠρμένοι τελέως. Cf. etiam de
verbo ἐπαισθάνομαι cum genetivo: π. παρ. XV b, 10 et *Rh.* I 209,
3. De ἐπαισθήσει, cf. XIX 10 sq. ἀλλ' οὐδὲ τοῦ μηκέτ' εἶναι ταύτην
ἐπαίσθησις ἔσται etc. De v. διατελέω cum participio cf. XXII 8 sq.
διετέλουν ταραττόμε|νοι.

L. 2 sq. Lacunas non explevi, quod sententia facile diducitur. Sententia ll. 1-4 ita fere est: si in morte voluptas esse potest, ergo

dolor quoque: utrumque enim est ἐπαίσθησις. At sensus non diu in mortis limine permanet; dolores igitur summi esse possunt, sed breves. Quod ad ἀλγηδόνα attinet, velim conferas: Epic. fr. 401 (ἀλγηδὼν... φύσει κακόν) et fr. 451-452; ad ἀλγηδόνας φυσικὰς Philod., π. εὐσ. p. 6. Exempla produntur de mortibus cum doloribus coniunctis. Quae in ll. 4-10 supplevi dubiose scripsi, at haud veri dissimilia mihi esse videntur. Cf., enim, Arist., G. A. 727 b 31 sqq. ὅτι μὲν οὖν συμβάλλεται τὸ θῆλυ εἰς τὴν γένεσιν τὴν ὕλην, τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν τῇ τῶν καταμηνίων συστάσει, τὰ δὲ καταμήνια περιίτωμα, δῆλον. ὁ δ' οἶονταί τινες σπέρμα συμβάλλεσθαι ἐν τῇ συνουσίᾳ τὸ θῆλυ διὰ τὸ γίνεσθαι παραπλησίαν τε χαρὰν ἐνίοτε αὐταῖς τῇ τῶν ἀρρένων καὶ αἷμα ὑγρὰν ἀπόκρισιν, οὐκ ἔστιν ἡ ὑγρασία αὕτη σπερματικὴ ἀλλὰ τοῦ τόπου ἴδιος ἐκάστοις. ἔστι γὰρ τῶν ὑστερῶν ἔκκρισις, καὶ ταῖς μὲν γίγνεται ταῖς δ' οὐ. A. P. 670 b 8 sqq. καὶ διὰ τὴν ἐνταῦθα παλίρροιαν τῆς ὑγρότητος πολλοῖς αἰκολίαι σκληραὶ γίνονται σπληνιῶσιν, ὥσπερ τοῖς λίαν οὐρητικοῖς, διὰ τὸ ἀντιπερισπᾶσθαι τὰς ὑγρότητας. Galen. I 339 Kühn τῆς δὲ τῶν ὄρχεων κράσεως ἡ θερμὴ μὲν ἀφροδισιαστικὴ τέ ἐστι, καὶ ἀρρένόγονος, καὶ γόνιμος, καὶ ταχέως δασύνει τὰ γεννητικὰ μόρια, συνεφέπτεται δὲ καὶ τῶν πέριξ, ἡ ψυχρὰ δὲ τὰναντία. καὶ ἡ μὲν ὑγρὰ πολύσπερμος τε ἐστὶ καὶ ὑγρόσπερμος, ἡ ξηρὰ δὲ ὀλιγόσπερμος τε καὶ μετρίως παχύσπερμος. ἡ θερμότερα δὲ καὶ ξηροτέρα παχυσπερμοτάτη τέ ἐστὶ καὶ γονιμωτάτη, καὶ τάχιστα πρὸς συνουσίαν ἐπεγείρει τὸ ζῶον εὐθέως ἐξ ἀρχῆς. Vo-Diels autem ὑδρωπικὸς suppl., hisce locis nisi: Epic., fr. 190 Us., Psell., *carm. de re medica* 81 sqq. (περὶ ὄρχεων: *Physici et medici graeci minores*, ed. Ideler, I. p. 205). Galen. VIII 438. Cf. etiam Galen. VIII 440 sq.

L. 3: de v. καταστρέφω absolute usurpato cf. XXVI 12; XXXIII 35. etc.; cum 'τὸν βίον' Rh. II 73 fr. II; de καταστροφῇ, cf. XXIV 7; XXXII 32; XXXIV 17.

L. 5 ὑγρασίαν: verbum ad aëra relatum in Epic., ep. II 108

L. 7 [ἐκκρίνεσθαι]: cf. π. εὐσ. 83. 22; π. σημ. 36. 6. σκληροῖς: 'σκληρός dicitur is, cuius membra prae senectute non amplius sunt flexibilia, sed rigida et dura' Winkelmannius, *Plat. Euth.* p. 223; 'σκληρός ut hoc loco [*Theaet.* 162 b] ita etiam p. 191 ὑγρῷ oppositus est' Wohlrab, *Plat. Theaet.*, p. 119.

L. 8 πάρι]σα: nescio an recte suppleverint Vo Diels. Adiectivum occurrit in Rh. I 33, 15; II 258, 22.

L. 9 δυσ]τήνων: vox poetica. Philodemus δύσποτμος usurpata in XXXIII 15.

L. 9 sq. ἀρμόττεται : ἀρμόττειν cum εἰς vel κατά apud Epicurum saepe occurrit.

L. 10 sq. ἀποκαρτεροῦν[τας : cf. Hippocr., περὶ διαίτης ὀξέων 56. De Hegesia qui opus conscripsit cui nomen fuit Ἀποκαρτερῶν, cf. Plut., *Am. Pr.* 497 d; Cic., *Tusc.* I 34, 84. Exempla praebuit Kuiper : Luc., *Macr.* 19. D. L. VII 31, 176; Sen., *ep.* 77, 6 et 11; Plin., *ep.* III 7. 1; Nep., *Vita Attici* 22.

L. 14 : cf. XXVIII 5 ἀποπληξία πολλή τις ἐστίν; de φαντασία cf. XXIX 29 sq.

VII

Quid in lineis deperditis Philodemus contenderit, conicere non audeo, sed adhuc quaestionem de doloribus deque voluptatibus in limine mortis infuisse pro certo habeo et fortasse etiam de minimo dolore in transitu per somnum ad ἀναίσθησιν. Sine dubio autem Apollophanis Stoici doctrinam quandam ille refutasse videtur, utpote erroribus scatentem, Epicuri ipsius sententiis confisus. Quae de morte Apollophanes eiusque sectatores asseverarint, nescimus; Philodemus tamen sectae illius doctrinam absurdam vel fabulosam fuisse confirmavit et ἐκπνοὴν homines attingere sine ullo dolore amplius defendit, cum διάλυσις illa corporis et animae sit facta. Veri simile est quod Arnim (p. 361) Apollophani tribuit; ex eius sententia, Apollophanes 'Epicuream de morte doctrinam ita lacesivisse videtur, ut artam illam corporis et animae coniunctionem ac sympathiam ab Epicuro introductam [vide Lucr. III 325 sq.. 580 sq.] nisi cum gravissimo doloris sensu dissociari non posse contenderet'.

Etiam in his reliquiis edendis maximam fidem O tribuimus, cum in P non omnes supersint et N plerumque in errore versetur manifesto, quamvis minorem litterarum numerum servaverit. Lectiones autem restituit maxime Mekler; aliud sanari poterat, sed in dubio restiti. Coniecturas tantum proposui, quae lumen aliquod afferre possint. De v. διαπίπτειν (l. 9) cf. *de ira* XXXV 27 sqq. ἔλεγχος ἀκριβῆς ἐν τε | γραφαῖς καὶ διατριβαῖς | τῶν κατὰ τοὺς λόγους διαπεπτωκότων φιλοσόφων etc.; de v. διαχωρέω (l. 10 = probor), cf. *Rh.* I 201, 4 sq. παρ' ἄλλοις | γὰρ ἄλλη διαχωρεῖ, II 282 fr. 11 τοῖς διαχωροῦσιν ἢ[θεσιν] et I 256. 33 sqq. τῶν διαχωρῶντων νομισμάτων. De v. ἱστορέω (l. 28), cf. XXXVI 22 οὐδεὶς οὐδὲν ἱστόρησεν ὑπὲρ αὐτῶν.

De Apollophane pauca equidem accepimus; reliquias Arnim collegit (*SVF* I p. 90, Frr. 404-408; cf. etiam *RE* II, 165, n. 13). Ut Stephanus Byzantinus affirmat (s. v. Ἀντιόχεια), Ἀπολλοφάνης ὁ στωικὸς φιλόσοφος Antiochiae Mygdoniae natus, teste Athenaeo VII

281 d (= fr. 408) auditor vel discipulus Aristonis fuit, cuius in memoria opus quoddam inscripsit Ἀρίστων. Neque morum doctrinae tantum attigit (D. L. VII 92 = fr. 406 ὁ μὲν γὰρ Ἀπολλοφάνη μίαν λέγει [= sc. ἀρετήν] τὴν φρόνησιν) aut animae (Tertull., *ap.* 14 = fr. 405), sed etiam ad rerum interpretandam naturae operam navavit, siquidem illius opus aliud memoratur cui φυσικὸν nomen fuit (D. L. VII 140 = fr. 404 Ἀπολλοφάνης ἐν τῇ φυσικῇ Adversus istum Aristonis sectatorem non semel Philodemus scripsit. Nam eius nomen in *VH. C. A.* IV 208 occurrit (cf. Gomperz, « *Zeitsch. f. österr. Gymn.* », 1864, p. 705) et praesertim in libro περὶ αἰσθήσεως, Philodemo coniectura tantum attributo, cuius in col. 15 legitur (cf. Scott, *Fragm. Herc.*, p. 271, Pap. 19.698 Scriptor incertus περὶ αἰσθήσεως = fr. 407 Arnim): χρόνοις, τὴν δ' αἰσθησιν τὴν καθ' ἓνα κ(ρι)νεῖν | ἢ (καὶ pro ἢ expectaverit Arnim) μνήμης μηδὲ ξείν. (ὁ δ') | Ἀπολλοφάνης, ὑπὸ τοῦ | πιθανοῦ ἀπατηθεὶς (cf. *h. l.* 31 ἀ]πάτην), τὸ | μὲν καὶ μνήμην αὐ|ταῖς περιάπτειν κατηδέστη, τὸ δ' ἀναλογίας | μετέχειν προσ(ε)δέξα|το, ὅπως καὶ τομηκέ|τ' ὄντος ἀποδῶ διαί|θησιν αὐτ(αῖς, ὡ)σπερ ἵνα | σώσωμε ἐνάργειαν | ἄλλας δέον ἐπιβάλλειν (fortasse ἐκβάλλειν: Arnim ἐναργείας).

In reliquiis Philod. *Indicis Stoicorum*, ubi de Aristone deque eius discipulis agitur, nulla mentio Apollophanis fit.

VIII-IX

(1-24) 'Accidet ut secundum doctrinam istorum (Apollophanis eiusque sectatorum) summis cum doloribus mortes hominum eveniant, cum opinentur fieri non posse ut illa insuperabilis solvatur naturalis coniunctio, nisi cum molestia insuperabili. Dicemus certe exstare illam sympathiam animae corporisque, etiamsi plerumque morbus molestiam adducit vel viventium membra asymmetricè comprimit aut separat, sed negamus fieri non posse ut interdum anima ex corpore solvatur, cum aliam offendat mutationem, quae dolorem quendam afferat.

Anima enim ex subtilibus rerum primordiis constat et omnimobilitate est praedita, propter quod etiam ex minutis constat et levissimis et rotundissimis. Dissita per omne corpus ideoque amandandum multam cum praebeat copiam, quam ratione non avole per apta foramina in carne plura quam decem milia? Cur igitur etiamsi doloris causam esse dicamus, illam corporis et animae atomorum dissolutionem nimium metuunt, qua semel facta, sensu omnino carebimus?

(30-37) Siquis — cum ex talibus atomis anima consistat et propter artissimam corporis et animae coniunctionem morbi eam it

turbent — existimet fines hominum cum voluptate evenire, rem haud improbabilem adfirmat. Accidit ergo ut illud invincibile consortium solvatur cum voluptate et delectatione.

(37-IX 18) Et eveniunt quidem senum mutationes post convivia multo vino ornata sine tormento tamquam in corporis incremento a puerili ad maturum aevum et in omni decremento a maturitate ad senectutem. Eveniunt autem iuvenum mutationes etiam per asymmetricos corporis motus ut in somno papaveris (vel: obsonii opulenti?) causa. Excepto quod violentae eveniunt distractiones animae ex corpore et propter hoc maxima commutatio consequitur quae raram faciet sentiendi facultatem. Neque autem necessitate concidere neque anni tempore suo ut ex arboribus fructus... [sed etiamsi maturo tempore dissolverentur mutationis causa illos haud omnino privam sensibus mortem fuisse consecuturos, ut iam antea alludebam]’.

VIII

Multum ad textum li. 1-5 restituendum contulit Arnim, p. 361 sqq., qui de corporis animaeque sympathia Lucr. III 325 sq., 580 sq. laudavit. Cum in l. 1 συμβή]σεται suppleverit, hoc recte scripsit: ‘συμβήσεται saepissime adhiberi constat, ubi absurda quaedam adversarii sententiam sequi ostenditur’. Etenim contra Stoici adversarii irrisiones, Philodemus, Epicuri praeceptis nixus, dixisse videtur: quamvis artissima sit corporis et animae coniunctio, discidii dolorem tamen non diuturnum sed brevem esse oportet (cf. Epic. fr. 447 Us.; Lucr. III 580 sq.). Ut illius Arnim verbis (p. 362) utar, ‘etiamsi aliquantum temporis opus sit, dum tota anima a corpore discesserit, dolorem tamen qui mortem praecedat brevem esse, cum sensus iam ante ipsam mortem homines deficere soleat’.

L. 1 [τούτων]: i. e. ‘Apollophanis eiusque sectatorum’.

L. 4 ἀνυπέροβλητον: cf. 5 ἀνυπεροβλήτου et π. εὐσ. 123, 7 (εἰς ἀνυπέροβλητον ἀσέβειαν ἐκβάλλειν). Vox epicurea est: Epic., ep. I 47 (τάχη ἀνυπέροβλητα), I 49 (ληπτότησιν ἀνυπεροβλήτοις), fr. 423 (ἀνυπέροβλητον γῆθος); π. φ. II Fr. E col. IV 9 sqq. (Vo) ταχύτητα τῶν εἰδώλων κατὰ τὴν φορὰν ἀνυπέροβλητον ἐνδείκνυται κεκτημένη, F col. VI 2 sqq. τὰ εἶδωλα ταχύτητα τῶν ἀνυπέροβλητον κέκτηται κατὰ τὴν φορὰν. Philodemus non sine vi vocem usurpat.

L. 4 sq. συμφυΐαν: i. e. σύμφυσις. Cf. Sext. Emp., *adv. Math.* VII 129 ἢ συμφυΐα πρὸς τὸ περιέχον; Plut., *mor.* 1080 f εἰ δ’ ἀφήν ἴσχει τῷ ἀσωμάτῳ τὸ σῶμα, καὶ συναφήν ἔξει καὶ κρᾶσιν καὶ συμφυΐαν et 1112 a.

L. 5 ὀχλήσεως: 'molestia': cf. XIV 8 τὴν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ὀχλήσιν; π. θ. III fr. 32 a, 44; π. οἶκ. XIV 13, XIII 43, XXII 13.

Etiam de textu ll. 6-13 constituendo bene meritus est Arnim, quem vero non omnino sequi potui. Nam si supplementum in l. 7 νόσου 'si non certum attamen valde probabile est', σ[υχνῆ]; quod Arnim in l. 8 voluit non 'certum', sed falsum habendum censeo. Neque enim εἰ καὶ (perperam Kuiper p. 30 sq., adn. 8 proponere velit εἶναι pro εἰ καί et. difficultate coactus contextus comprehendendi, in l. 8 αἰτίαν δεινῆς) τὰ πολλὰ νόσου μετ' ὀχλήσεως αἰτία συχνῆς graece sonat, neque sensus ferre potest συμπάθειαν ut enuntiati subiectum; non ad συμπάθειαν referenda est αἰτία, sed ad νόσον. Itaque supplendum esse arbitror αἰτίας [οὔση]; et μετ' expungendum. Recte enim intellegimus morbum causam esse molestiae, non coniunctionem et patheos consensum, ut vult Kuiper, p. 121 adn. 11 neque animam, ut vult Arnim. Mea quidem sententia, cum Arnim vertit 'cum anima corporis membra alternis contrahat atque distendat' errat. Nam pro certo habeo Philodemum vim morbi membra corporis agitare contendisse et cum dolore hoc evenire solere concessisse. Morbus spasticus hic est, quem Philodemus attingit, vel ἐπίληψις (ll. 8-10): cf. *de ira*, p. 27 W.: τὴν πήδ[ησ]ιν τῆς [κ]αρδί[ας, | τρόμους καὶ κ[ινήσεις | τῶν με[λ]ῶν κ[αὶ παραλύ]σεις, οἷα συμβ[αίνει κ]αὶ | τοῖς ἐπιληπι[κ]οῖς et Lucr. III 487 sqq., quo loco nititur mea interpretatio: 'quin etiam subito vi morbi saepe coactus | ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu, | concidit et spumas agit, ingemit et tremit artus, | desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat | inconstanter, et in iactando membra fatigat: | nimirum quia vis morbi distracta per artus | turbat agens animam spumans' (Non veri similis mihi videtur illius Heinze, p. 150, interpretatio, qua participium 'distracta' non ad vim morbi sed ad membra referendum sit. In Lucretio interpretando vim poeticam et translaticiam non esse neglegendam meminerimus oportet) et 499 sqq. 'desipientia fit, quia vis animi atque animae | conturbatur et, ut docui, divisa seorsum | disiectatur eodem illo distracta veneno'.

L. 9 ἀσυμμέτρως: cf. IX 6.

L. 10 διῆστανούσης: cf. Epic., ep. I 43 p. 28 Us. Quod ad [φαμέν] attinet, iam Schmidt recte respuit φ[ασίν] illius Arnim qui nullo iure et praesertim sine cura sensus enuntiati, contendere studuit: 'ad φαμέν spatium non sufficeret propter literae M latitudinem'

De συμπαθεία corporis animaeque, cf. Epic., ep. I p. 20, 3 e 17 Us. (κατὰ τὴν ὁμούρησιν καὶ συμπάθειαν), fr. 600 et 430; Lucr

III 730 sqq. 'at neque cur faciant ipsae quareve laborent | dicere suppeditat. Neque enim, sine corpore cum sunt, | sollicitae volitant morbis alguque fameque. | Corpus enim magis his vitiis adfines laborat, | et mala multa animus contagio fungitur eius'.

συμπάθεια, vox a Stoicis repetita, ne in Lucretio quidem deest: 'naturam coniunctam' (v. 344) Heinze, p. 99, iure existimat eandem ac συμπάθειαν. Et ille vir doctus Ciceronem memorat (*de div.* II 14, 34; II 60. 124; 69. 142), qui praeter voces 'consensus, concentus, copulatio, coagmentatio, convenientia, cognatio', etiam vocem 'coniunctio' adhibet, et Manilium II 105 'quis dubitet post haec hominem coniungere caelo?' Alio loco (v. 345) Lucretius συμπάθειαν vertit 'mutua contagia' (cf. Cic., *De fato* 3. 5; 4. 7 'contagio naturae' vel 'rerum'). συμπαθεῖν autem in Lucretiano sermone est 'iungere' 'consentire' 'fungi mutua': cf. Heinze, ad v. 800.

L. 12: ἑτεροίωσις ea est συμφυΐας corruptio vel mutatio ad corruptionem vertens, i. e. ad distractionem animae et corporis et ad sensus carentiam. (In Lucretiano sermone 'mutari' ac dissolvi idem est: cf. III 756 'quod mutatur enim dissolvitur, interit ergo'. Contra animae immortalitatis defensores. Lucr. III 754 sqq. Memoria dignus est Servius *ad Aen.* VI 724: 'non esse in animis dissimilitudinem sed in corporibus quae prout fuerint vel vivacia vel torpentia, ita et animos faciunt ... cum ad corpus venerit [mens] non natura sua utitur, sed ex eius qualitate mutatur').

Recte igitur Arnim: 'Monendum praeterea Epicurum eam quae proprie dicitur μεταβλητικὴν κίνησιν (i. e. qualitatum mutationem) sustulisse, solam μεταβατικὴν reliquisse, quae fit συγκρίσει καὶ διακρίσει τῶν ἀτόμων (cf. fr. 291 Us.: ... παρ' ὃ ἡ μεταβλητικὴ κίνησις οὐχ ἕτερα κατὰ γένος ἔστι τῆς μεταβατικῆς κινήσεως). Iam coepta animae a corpore separatione sensum ac sympathiam statim tolli, inde Epicurei explicabant, quod tantopere mutatis atomorum vitalium sedibus etiam sensum, qui est animae qualitas principalis, amitti necesse esset' (p. 363). ἑτεροίωσιν igitur idem esse ac μετάθεσιν et ἀλλοίωσιν patet, aliter ac ap. Arist., *de an.* 406 b 12 ubi κινήσεως distinguuntur φορὰ, ἀλλοίωσις, φθίσις, αὔξεισις et ap. Philonem *de aet. mundi* c. 22 ubi φθορᾶς distinguuntur πρόσθεσις, ἀφαίρεσις, μετάθεσις, ἀλλοίωσις. Cf. etiam Epic. fr. 290: (ἡ) γὰρ εἰς τὰ στοιχεῖα ἀνάλυσις ἐκάστου καὶ ἡ ἐκ τῶν στοιχείων σύνθεσις αὐτῶν (τὸ μὲν γένεσις), τὸ δὲ φθορὰ. fr. 292: ὡς οὐκ ἔστι διάκρισις τις καὶ σύγκρισις ἢ φαινομένη τῶν σωμάτων ἀλλοίωσις, ὡς οἱ περὶ Ἐπίκουρον τε καὶ Δημόκριτον ἐνόμιζον. Nemes., *de nat. hom.* p. 129 sq. M.: ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων ἡ ἔνωσις ἀλλοίωσιν τῶν συνιόντων πάντως ἐργάζεται, ἐπειδήπερ εἰς ἄλλα σώματα μεταβάλλεται, ὡς τὰ στοιχεῖα εἰς τὰ συγκρίματα ἐπὶ δὲ τῶν νοητῶν

ἔνωσις μὲν γίνεται, ἀλλοίωσις δὲ οὐ παρακολουθεῖ... καὶ ἡ ψυχὴ ζωὴ οὐσα, εἴ ἐν τῇ κράσει μετεβάλλετο, ἡλλοιώθη ἂν καὶ οὐκέτι ἂν ἦν ζωή.

Ll. 13-20 Animae descriptio continetur et illa propter structuram corpoream artissima coniunctio cum corpore notatur. Hic Epicuri doctrinam prae-fracte secutum esse Philodemum manifestum est. Textum quem Arnim constituit ‘satis audaci impetu’ ut ipse candide scripsit (p. 364). inepte secuti sunt et Bassi et Kuiper, qui illius vestigia presserunt et quae de atomis dicuntur ‘levibus atque rotundis’ non ad animam, sed ad corpus rettulerunt. Neuter recentior editor animadvertit quam absurdum fuerit in l. 18 ἀ]πορίαν supplere, cum sententia sine ullo dubio εὐ]πορίαν clamet, quod iam Hayter lucide coniecit. Nam Philodemus certa ratione facilem animae exitum ex corpore declarat, ut etiam ex locis quos afferam eruitur. Cf., enim: *Ep.* I 63 p. 19 sq. Us.: ψυχὴ σῶμά ἐστι λεπτομερὲς παρ’ ὄλον τὸ ἀθροίσμα παρ’ εσπαρμένον, προσεμφερέστατον δὲ πνεύματι θερμοῦ τινα κράσιν ἔχοντι καὶ πῆ μὲν τούτῳ προσεμφερές, πῆ δὲ τούτῳ, ἐπὶ δὲ τοῦ μέρους πολλὴν παραλλαγὴν εἴληφός τῇ λεπτομερείᾳ καὶ αὐτῶν τούτων, συμπαθεῖς δὲ τούτῳ μᾶλλον καὶ τῷ λοιπῷ ἀθροίσματι· τοῦτο δὲ πᾶν αἰ δυνάμεις τῆς ψυχῆς διηγόν καὶ τὰ πάθη καὶ αἰ εὐκίνησιαι καὶ αἰ διανοήσεις καὶ ὧν στερόμενοι θνήσκομεν. et Schol., p. 21. 15 Us.: (τὴν ψυχὴν) ἐξ αἰόμων συγκεῖσθαι λειοτάτων καὶ στρογγυλωτάτων [cf. Arist., *de an.* 405 a 9 (Δημόκριτος εἶρηκεν) ψυχὴν εἶναι ταῦτο καὶ νοῦν, τοῦτο δ’ εἶναι τῶν πρώτων καὶ ἀδιαιρέτων σωμάτων, κινητικὸν δὲ διὰ λεπτομέρειαν καὶ τὸ σχῆμα· τῶν δὲ σχημάτων εὐκίνητότατον τὸ σφαιροειδὲς λέγει· τοιοῦτον δὲ εἶναι τὸν τε νοῦν καὶ τὸ πῦρ.]. *ib.* 65 p. 21 Us. καὶ μὴν καὶ λυομένου τοῦ ὄλου ἀθροίσματος ἡ ψυχὴ διασπείρεται [Lucr. III 539 ‘dispargitur’] καὶ οὐκέτι ἔχει τὰς αὐτὰς δυνάμεις οὐδὲ κινεῖται, ὥστε οὐδ’ αἰσθησιν κέκτηται. οὐ γὰρ οἷόν τε νοεῖν τὸ αἰσθανόμενον μὴ ἐν τούτῳ τῷ συστήματι καὶ ταῖς κινήσει ταύταις χρώμενον, ὅταν τὰ στεγάζοντα καὶ περιέχοντα μὴ τοιαῦτα ἦ, ἐν οἷς νῦν οὐσα ἔχει ταύτας τὰς κινήσεις. fr. 337 Us. (αἰ ψυχαι) καθ’ αὐτὰς διαμένουσι καὶ οὐχ, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἐπίκουρος, ἀπολυθεῖσαι τῶν σωμάτων καπνοῦ δίκην σκίδνανται. Iamblich. ap. Stob. *ecl. phys.* 41, 43 p. 924 H. εἰ δὲ παρ’ εσπαρται μὲν καὶ ἐνεστιν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι καθά περ ἐν ἀσκῷ πνεῦμα περιεχομένη, ἡ συμμιγνυμένη πρὸς αὐτὸ καὶ ἐγκινουμένη ὥσπερ τὰ ἐν τῷ ἀέρι ξύσματα διὰ τῶν θυρίδων φαινόμενα, δῆλόν που τοῦτο ὅτι ἔξεισι μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἐν δὲ τῷ ἐκβαίνειν διαφορεῖται καὶ διασκεδάννυται, ὥσπερ Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος ἀποφαίνονται.

Ψυχῆς εὐκίνησιαν Philodemus memorat in *de ira* XXXV 17; cf. Lucr. IV 745 ‘tenuis enim mens est et mire mobilis ipsa’; III 161 sqq. ‘Haec eadem ratio naturam animi atque animai | corpo-

ream docet esse: ubi enim propellere membra, | conripere ex somno
 corpus, mutareque voltum, | atque hominem totum regere, ac vorsare
 videtur; | quorum nil fieri sine tactu posse videmus, | nec tactum
 porro sine corpore, nonne fatendumst | corporea natura animum
 constare animamque? 179 sqq., 203 sqq. 'nunc igitur quoniam
 est animi natura reperta | mobilis egregie, perquam constare neces-
 sest | corporibus parvis et levibus atque rutundis'. 228 sqq. 'quare
 etiam atque etiam mentis naturam animaeque | scire licet perquam
 pauxillis esse creatam | seminibus, quoniam fugiens nil ponderis au-
 fert'. 232 'tenuis enim quaedam moribundos deserit aura' 243 sqq.
 'qua neque mobilius quicquam neque tenuius extat, | nec magis e
 parvis et levibus ex elementis'. 276 sqq. 'quod genus in nostris
 membris et corpore toto | mixta latens animi vis est animaeque po-
 testas, | corporibus quia de parvis paucisque creatast'. Cf. XXXVII
 31 sqq. τῆς ψυχῆς ἐτοιμοτάτους πόρους εἰς ἐκπνοὴν ἐχούσης et quae
 adnotavi. Ad ἐξίπταται in l. 18 sq. cf. Epic., fr. 337 iam laud., Lucr.
 III 436; Augustin., *serm.* CL (V 811 M.); Plut., *de sera num. vind.*,
 p. 560 c.

Ll. 20-24 Etiamsi dissolutio atomorum corporis et animae doloris
 causa esse dicatur, non est cur homines metuant, quod, distractione
 facta, nihil prorsus sentiemus: quod sibi demonstrandum proposuit
 Philodemus, id etiam hic in lucem venit. Distractio animae a corpore
 ad ἀναίσθησιν ducit (Lucr. III 356 'at dimissa anima corpus caret
 undique sensu'. 560 sqq. 'nec sine corpore enim vitalis edere mo-
 tus | sola potest animi per se natura, nec autem | cassum anima corpus
 durare et sensibus uti'); mors igitur si interdum cum dolore co-
 niungitur ad nos nihil est.

Hic notes velim vocem technicam διάκρισιν contrariam ac σύγ-
 κρισιν. Cf. Aet. I 24, 2 p. 320 D ὅσοι κατὰ συναθροισμὸν τῶν
 λεπτομερῶν σωμάτων κοσμοποιοῦσι, συγκρίσεις μὲν καὶ διακρίσεις
 εἰσάγουσι, γενέσεις δὲ καὶ φθορὰς οὐ κυρίως. Epic., ep. I 40, p. 26
 Us. ubi est διάλυσις (ὑπομένειν ἐν ταῖς διαλύσεσι τῶν συγκρίσεων),
ib. 42 p. 27, 62 et 73, etc. De συγκρίσει cf. etiam Philod. π. εὐσ.
 137, 16; 136, 10 et 11.

Ad ἀναισθητήσομεν cf. praesertim RS II et fr. 500, p. 311 Us.
 τὸ ἀναισθητεῖν τὸ διαλυθεῖν καὶ μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς τὸ ἀναι-
 σθητοῦν.

Ll. 30-37 Hic παραδόξως Philodemus concedit — argumentum
 IV col. tractatum iterum suscipiens — non veri dissimile esse mortes
 evenire μεθ' ἡδονῆς et etiam μετὰ τέρωσος (de ἡδονῇ καὶ τέρωσει
 cf. Plat., *Phil.* 11 b). Hoc concedit, artam coniunctionem animae et
 corporis memorans, naturam animae et utriusque 'invincibile' con-
 sortium. Ut antea ἀνυπερβλήτου συμφυΐας (4 sq.), hic ἀνυπερβλήτου

κοινωνίας philosophus mentionem habet non sine efficaci quadam Ad quae Arnim scripsit p. 366 ('quodsi l. 35 τὴν ἀνυπέρβλη κοινωνίαν Philodemus memorat, ridendi adversarii causa vocem illo adhibitam repetere mihi videtur'). notandum est ἀνυπέρβλη vocem epicuream esse (cf. supra). Neque Arnim illi adsentior, et ad ταραπτόντων l. 31 subaudiit τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν. Mihi aut subaudiendum videtur νόσων, neque, ut ille contendit, σύγκρισιν l. idem esse ac corpus, sed corporis et animae coniunctionem (cf., ex Lucr. III 323 sqq. 'Haec igitur natura tenetur corpore ab omni ipsaque corporis est custos et causa salutis; | nam communibus in se radicibus haerent | nec sine pernicie divelli posse videntur Arnim, fr. 311 Us. nisus (ὑπνον τε γίνεσθαι τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν παρ' ὅλην τὴν σύγκρισιν παρεσπαρμένων ἐγκατεχομένων ἢ διαφορουμένων), explicavit: '... σύγκρισιν de corpore humano dictum puto, in quo, morbo letali ingruente, atomi vitales turbas cient'. Arnim illius sententia recta esset, Philodemus non scripsisset ταραπτόντων κατὰ τὴν σύγκρισιν, at ταραπτόντων τὴν σύγκρισιν. Ac praeterea παράδοξον illud satis per se lucet, si dicendi rationem penitus inspicias Philodemi, qui, cantilenam fere canens, quo temporis punctum ἀνυπέρβλητον esse animae corporisque κοινωνίαν confirmat eodem moribundum et gaudere et delectari posse concedit.

IX

Etenim subsequentibus lineis (37-IX 8) Philodemus mentionem facere potest de 'mutationibus' i. e. de tranquillis (χωρὶς πόνου) et sensus defectionibus, i. e. de mortibus senum. Ut puer maturus ante fit, postea senex, ita senex se vivum in mortuum mutat, i. e. tranquille ex senectate in mortem transit: mors igitur naturalis aetate linea est eamque sine tormento senes consequuntur. Sed accidere potest etiam ut iuvenes senectutem non consequantur et, velut in somno papaveris (vel obsonii, si Hayter illius supplementum verisimilius est) causa, haud naturaliter mutationem vitae attingant. intereant ergo. Haec violenta (IX 8 sqq.) animae a corpore distractio qua illa maxima mutatio attingitur, scil. mors, sentiendi facultatem minuit, i. e. tollit, si, ut opinor, quod posuit ἀραιώσει Arnim, rectum est. Ille doctus vir, Lucr. III 566 sqq. innisus, scripsit, p. 367: 'Vide secundum Epicurum atomos vitales inde tantum sentiendi facultatem adipisci, quod a corpore conclusa tenentur. Quodsi sentiendi facultas (ἢ αἰσθητικὴ ἕξις) πυκνώσει servatur, eandem per ἀραίωσιν tolli necesse est'. (De πυκνότητι—ἀραιότητι et πυκνώσει—ἀραίωσει, v. Epic. π. φ. XI fr. 1, XIV 13 fr. XI). Nam qui iuvenis ante diem cadit non naturae lege cadit neque sicut ex arbore fructus maturus. Hic Philodemus βιαίους ἀποσπασμοὺς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος dicit

μεταβολή extrema igitur esse potest non solum χωρὶς πόνου, verum etiam μετὰ πόνου.

Ad γερόντων μεταβολὰς (l. 38) cf. Lucr. III 476 sqq. et Aristot., *Probl.* III 31, 875 b διὰ τί τῶν μεθύοντων ἡ γλῶττα πταίει; ... ἢ διότι ἐν ταῖς μέθαις ἡ ψυχὴ συμπαθῆς γενομένη πταίει ... (et praeterea quae collegit Wilhem J. Schmidt, περὶ μέθης, Diss., Leiden, 1947).

Ad II. 25 (αὔξεις- ἀκμή- φθίσις- γῆρας) cf. Epic. π. θεῶν (Scott, *Frag. Herc.*, p. 249): ἐπεὶ γὰρ ἡ ψυχὴ μεικρῷ σώματι παρατείνουσα κατὰ τὴν παιδικὴν ... (συ)ναύξεται ... et Lucr. III 445 sqq. (praeter vv. 681, 745, 798): 'praeterea gigni pariter cum corpore et una | crescere sentimus pariterque senescere mentem. | Nam velut infirmo pueri teneroque vagantur | corpore, sic animi sequitur sententia tenuis. | Inde ubi robustis adolevit viribus aetas, | consilium quoque maius et auctior est animi vis. | Post ubi iam validis quasatumst viribus aevi | corpus et obtusis ceciderunt viribus artus, | claudicat ingenium, delirat lingua, labat mens, | omnia deficiunt atque uno tempore desunt. | Ergo dissolvi quoque convenit omnem animai | naturam, ceu fumus, in altas aeris auras; | quandoquidem gigni pariter pariterque videmus | crescere et, ut docui, simul aevo fessa fatisci'. Quos versus illustrandi causa Heinze. p. 119, contulit: Her. III 134; Hipp., περὶ διαίτης I 25 (VI p. 496 L.); Galen., in *Plat. Tim.*; Augustin., *de quant. an.* c. 26 (I 1050 M.); Tertull. *de an.* 37. Cf. etiam Sen., *ep.* 24, 20 ... 'ultima hora, qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed sola consummat: tunc ad illam pervenimus, sed diu venimus'; 30, 10 'nam quemadmodum senectus adulescentiam sequitur, ita mors senectutem'; *ad Marc.* 20, 12 'infantem in se pueritia convertit, pueritiam pubertas, pubertatem iuventus, iuventutem senectus abstulit'.

L. 9 ἀποσπασμούς: cf. Lucr. III 329 ('extrahere'), 843 ('distrahi'), IV 28; Sen., *ep.*, 30, 14 ('distractio', 'distrahi').

L. 13 sq. Kuiper laudat *Carm. epigr. Lat.* 465 et 1490 Buecheler, quibus addenda sunt carmina 1542, v. 7 sq.

sic quomodo mala in arbore pendent si(c) corpora nostra:
immatura cadunt aut cit(o) acerba ruunt

et 1543

sic sunt hominum fata, sicut in arbore poma;
immatura cadunt et matura leguntur.

Proverbium vel graecum ἀπόφθεγμα nullum reperire potui. Cf. tamen *Epigr. Gr.* (Kaibel) 372. 32 ἀωροτάτην ἡλικίην; 812, 4 ὠραῖον καρπὸν (v. Arist., *Fr.* 571 Rose; Her. I 202 ὠραῖοι καρποί; Aristoph.,

Ran. 1043 καρπῶν ὥραι; *Av.* 705 παῖδας πρὸς τέρμασιν ὥρας). Ad ὥραν ἔτους cf. *Plat., Lg.* 906 c, 952 e, *Phaedr.* 229 a; *Thuc., II* 52; *VI* 70; ἄωρον θάνατον vel τελευτήν vel ἄωρον θανεῖν v. ap. *Eur., Or.* 1030, *Alc.* 168; *Antiph.* 3, 1, 2; ἄωρα μόρα ap. *Diosc.* I 126; θάνατον ὥραϊον ap. *Xen., Ag.* X 3, ὥραϊον ἀποθνήσκειν ap. *Plut.* 178 e. Cf. etiam *Eur., Alc.* 516. *Ph.* 968; *Verg., Aen.* VI 429 · funere mersit acerbo' (= ἄωρω) et 481 · crudo funere'; cf. etiam 'caducus' (*Aen.* IV 481, X 622) cum comm. Donati: 'fructus quorum pars appellatur caduca quae in usus hominum non cadit. Inde translatum est, ut caduci dicantur homines qui in pueritia aut iuventa moriuntur'. Cf. Norden, *Aeneis VI*, p. 245 qui memorat etiam Vergiliana verba 'cadere ante diem' 'acerba mors'.

L. 15 sqq. Sententia haud patet propter lacunas neque breves neque expletu faciles. Si l. 15 ἐ]π' ἄλλοτρι[ωσιν scribendum est, habes hic eandem fere vocem quae VIII 12 et IX 11 praefertur ἑτεροίωσις 'animae mutatio' 'vitalium atomorum commutatio' et VIII 38, IX 6 μεταβολή (IX 10 sq. τὴν μεγίστην ἑτεροίωσιν adhibet Philodemus ut, ex gr., *Plat., Lg.* 775 c μεταβολὴν οὐ σμικρὰν βίου). Has voces, ni fallor, Philodemus a physica Epicuri doctrina (cf. ex gr., *Epic., ep.* I p. 6, 3 Us. παρὰ γὰρ τὸ πᾶν οὐθέν ἐστιν, ὃ ἂν εἰσελθὼν εἰς αὐτὸ τὴν μεταβολὴν ποιήσαι) vel a doctrina de aëre (cf. e. g., *Epic., ep.* II 98, p. 43 Us. παρ' ἑτεροιώσεις ἀέρος καὶ μεταβολάς) desumpsit et ad ethicen transtulit: cf. *Ep.* I 54 αἱ δὲ ἄτομοι οὐδὲν μεταβάλλουσιν, ἐπειδήπερ δεῖ τι ὑπομένειν ἐν ταῖς διαλύσεσι τῶν συγκρίσεων στερεὸν καὶ ἀδιάλυτον, ὃ τὰς μεταβολὰς οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν ποιήσεται οὐδ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἀλλὰ κατὰ μεταθέσεις. ὅθεν ἀναγκαῖον τὰ δὴ μετατιθέμενα ἀφθαρτα εἶναι καὶ τὴν τοῦ μεταβάλλοντος φύσιν οὐκ ἔχοντα... Cf. *Lucr.* III 519 sq. (= I 670; II 753): 'nam quodcumque suis mutatum finibus exit, | continuo hoc mors est illius quod fuit ante' et ps. - *Plat., Ax.* 365 D εἰς παντελῆ μεταβαλὼν ἀναισθησίαν. Optimo quidem iure Kuiper, p. 34, laudavit *Epict.* III 24, 93 ὃ θάνατος μεταβολὴ μείζων ἐκ τοῦ νῦν ὄντος οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' εἰς τὸ νῦν μὴ ὄν et *Marc. Aur.* II 17 (etiam II 3; IV 14 et 21) εἰ δὲ αὐτοῖς τοῖς στοιχείοις μηδὲν δεινὸν ἐν τῷ ἕκαστον διηνεκῶς εἰς ἕτερον μεταβάλλειν, διὰ τί ὑπίδηται τις τὴν πάντων μεταβολὴν καὶ διάλυσιν; κατὰ φύσιν γάρ· οὐδὲν δὲ κακὸν κατὰ φύσιν. Altius ipse Kuiper, p. 33, notionem μεταβολῆς a Xenophane Heraclito Leucippo repetitam usque ad Platonem descripsit.

MARCELLUS GIGANTE